

Yhteenveto Vapaa!-Fri! –hankkeen väliraportin lausuntopalautteesta

Oikeusministeriö on asettanut 16.2.2021 Vapaa!-Fri! –hankkeen edistämään vapaaehtoistoiminnan asemaa ikääntyvässä yhteiskunnassa. Hanke liittyy sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön koordinoimaan kansalliseen ikäohjelmaan 2030. Lisäksi hanke toteuttaa oikeusministeriön koordinoiman kansallisen demokratiaohjelman 2025 toimeenpanoa.

Hankkeen väliraportissa kuvaillaan hankkeessa esiin nousseita havaintoja vapaaehtoistoiminnan tilasta Suomessa, vapaaehtoistoimintaan vaikuttavista ja sitä haastavista tekijöistä. Väliraportin tarkoituksena on ollut rakentaa kokonaiskuva vapaaehtoistoiminnan kenttään kohdistuvista haasteista ja niiden juurisyistä sekä tuoda esiin vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuutta yhteiskunnan toimintaan. Väliraportti oli lausuntokierroksella 31.3.2022-12.5.2022. Oikeusministeriö pyysi väliraportista lausuntoa yhteensä 423 taholta. Lausuntopyynnössä todettiin lisäksi, että myös muut kuin jakelussa mainitut tahot voivat antaa lausunnon.

Väliraportista annettiin yhteensä 53 lausuntoa. Lausunnonantajat on lueteltu alla olevassa listauksessa. Annettujen lausuntojen lisäksi valtioneuvoston kanslia ilmoitti, että sillä ei ole lausuttavaa väliraporttiin. Lausunnot ovat saatavilla valtioneuvoston verkkosivuilta osoitteesta <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>.

Aivoliitto
Allergia,- iho- ja astmaliitto
Ensi- ja turvakotien liitto
Enter ry
Familia ry
Fingo ry
Helsingin kaupunki
Hengitysliitto
Hyvinkään kaupunki
IBD ja muut suolistosairaudet ry
Ikäinstituutin säätiö
Invalidiliitto
Jyväskylän kaupunki
Järvenpään kaupunki
Kangasalan kaupunki
Kansalaisareena ry
Kehittämisyhdistys Mansikka ry/OSPA-hanke
Kilpisrauhaliitto
Kotkan kaupunki
Kouvolan kaupunki
Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki KYT ry
Lieksan kaupunki
Loviisan kaupunki
Maa- ja metsätalousministeriö
Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto
Monika-Naiset liitto ry
Mustasaaren kunta
Naisjärjestöjen Keskusliitto

Närpiön kunta
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Oulun kaupunki
Pirkanmaan TE-toimisto
Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry
Porin Perusturva
Satakunnan yhteisökeskus
Siskot ja Simot ry
Sisäministeriö
Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK
Suomen Punainen Risti
Suomen Kennelliitto – Finska Kennelklubben ry
Suomen Kuntaliitto
Suomen Latu ry
Suomen Setlementtiliitto ry
Työ- ja elinkeinoministeriö
Tuusulan kunta
Työttömien Keskusjärjestö ry
USKOT-foorumi ry
Uudenmaan TE-toimisto
Valtiovarainministeriö
Vanhusasiavaltuutettu
Vapaaehtoistyö.fi
Vates-säätiö

SISÄLLYS

Yhteenveto Vapaa!-Fri! –hankkeen väliraportin lausuntopalautteesta	1
SISÄLLYS	3
1 Tiivistelmä	4
2 Lausuntopalaute aihealueittain	6
2.1 Terminologia	6
2.2 Toivottuja täsmennyksiä raportoitiin	6
2.3 Johtaminen ja koordinaatio	7
2.4 Vapaaehtoistoiminnan murros	8
2.4.1 Ikääntyvä yhteiskunta ja alueelliset erot	8
2.4.2 Digitalisaatio	9
2.4.3 Osallistumisen muutos	11
2.4.4 Kriisitilanteiden yhteistyömallit ja koronapandemian vaikutukset	11
2.5 Vapaaehtoistoiminnassa mukana olevia ryhmiä koskevat huomiot	12
2.5.1 Yleistä	12
2.5.2 Iäkkäät henkilöt vapaaehtoisina	13
2.5.3 Nuoret vapaaehtoiset	15
2.5.4 Maahanmuuttaneet vapaaehtoiset	17
2.5.5 Tuettu vapaaehtoistoiminta	19
2.6 Yhteiskunnalliset rakenteet vapaaehtoistoiminnan ympärillä	20
2.6.1 Oikeusministeriön koordinaatiovastuu	20
2.6.2 Lainsäädäntöön liittyvät haasteet	20
Vapaaehtoistoimintaa koskevan erillislain säätäminen	20
Erilaiset lainsäädännöstä tai viranomaisvaatimuksista johtuvat haasteet	21
Työttömän oikeus toimia vapaaehtoisena	22
2.6.3 Suomi.fi –sivuston vapaaehtoistoimintaa koskeva alisivusto	27
2.6.4 Valtakunnalliset verkkosivustot	27
2.6.5 Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisen merkityksen tunnistaminen ja vapaaehtoistoiminnan hyödyntäminen yhteiskunnan eri toiminnoissa	28
2.6.6 Vapaaehtoistoiminnan rahoitus ja muu tuki	30
2.6.7 Yhteistyö kuntien, hyvinvointialueiden ja kansalaistoimijoiden välillä	32
2.6.8 Järjestöverkostot ja neuvottelukunnat sekä valikkoryhmät	36

1 Tiivistelmä

Valtaosa lausunnonantajista kiitti oikeusministeriötä laadukkaasta väliraportista, jossa vapaaehtoistoimintaa käsitellään monipuolisesti eri näkökulmista. Lähtökohtaisesti lausunnonantajat yhtyivät raportissa esitettyihin havaintoihin ja pitivät alustavia ratkaisuehdotuksia perusteltuina. Lausunnonantajat nostivat esiin erilaisia näkökulmia, jotka puuttuivat kokonaan raportista, tai joihin olisi raportissa syytä syventyä yksityiskohtaisemmin. Myös joitakin raportissa käytettyjä termejä toivottiin määriteltävän tarkemmin. Esiin nousi myös toive siitä, että raportissa käytettäisiin enemmän käytännön esimerkkejä, jotta esitettyjen kehittämistoimenpiteiden sisältö hahmottuisi lukijalle paremmin.

Valtaosa lausunnonantajista painotti lausunnoissaan vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallista merkittävyyttä sekä sen hyvinvointia tuottavaa luonnetta. Lausunnonantajat toivat lausunnoissaan esiin myös vapaaehtoistoiminnan kentän monipuolisuutta ja sen erilaisia toimintatapoja ja toimintaympäristöjä. Esiin tuotiin, että vapaaehtoistoiminta on tärkeä osa toimivaa demokratiaa, ja sen yhteiskunnallinen vaikuttavuus syntyy paitsi vapaaehtoisten tarjoamasta avusta kohderyhmille, myös siitä, että vapaaehtoisena toimiminen on merkittävä osallisuuden lähde ja yksinäisyyden vähentäjä. Esiin nousi, että vapaaehtoistoiminnan merkitystä julkiseen talouden kestävyYTEEN on kuitenkin erittäin hankala arvioida erityisesti siksi, että vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista on niukasti tutkittua tietoa.

Lausunnoissa katsottiin, että julkisessa hallinnossa tulisi nykyistä paremmin tunnistaa vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys, jotta toiminnan tukemiselle annettaisiin enemmän arvoa päätöksenteossa. Lausunnoissa suhtauduttiin myönteisesti siihen, että vapaaehtoistoimintaa hyödynnettäisiin nykyistä johdonmukaisemmin yhteiskunnan eri toiminnoissa. Lausunnoissa tuotiin kuitenkin selvästi esiin, että vapaaehtoistoiminnalla ei saa pyrkiä korvaamaan julkisen sektorin järjestämiä lakisääteisiä palveluita, ja tärkeää on säilyttää kansalaistoiminnan autonomisuus. Lausunnoissa todettiin, että aiheeseen liittyy huoli hyvinvointivaltion alas ajamisesta ja vastuun siirtämisestä valtiolta kansalaisyhteiskunnalle. Laajaa kannatusta saikin, että vapaaehtoistoiminnan toimintaedellytysten vahvistamista pohdittaisiin yhteistyössä vapaaehtoistojen kanssa. Lausunnonantajat pitivät esimerkiksi tärkeänä, että kuntien, muiden viranomaisten sekä kansalaistojen väliselle yhteistoiminnalle olisi kriisitilanteita varten olemassa testattuja ja toimivia malleja. Malleja olisi tarpeen kehittää erityisesti myös muiden kuin valmiusjärjestöjen kanssa, ja lisäksi tulisi huomioida 4. sektorin linkittäminen toimintaan.

Lausunnoissa nostettiin esiin erilaisia digitalisaatiokehityksen tuomia haasteita, jotka liittyvät erityisesti ikääntyneiden mahdollisuuksiin osallistua vapaaehtoistoimintaan. Toisaalta esiin tuotiin hyviä esimerkkejä digitalisaation tuomista mahdollisuuksista. Lausunnoissa korostui tarve kehittää erilaisia digitukipalveluita valtion, kuntien, järjestöjen ja muiden tahojen välisen yhteistyön tuotoksena, jotta asukkaiden osallistumismahdollisuudet saataisiin turvattu. Lausunnoissa tunnistettiin myös ihmisten osallistumisessa tapahtunut muutos ja siihen liittyen tarve kehittää kevyempiä tapoja osallistua vapaaehtoistoimintaan.

Useat lausunnonantajat toivat esiin raportin havaintoja täydentäviä huomioita väestön ikäkehityksen ja vapaaehtoistoiminnan suhteeseen liittyen. Lausunnoista piirtyi kuva siitä, että väestön ikääntyminen näyttäytyy eri tavoin eri toimijoille johtuen mm. alueellisista eroista; maaseudulla ikääntyminen on jo pidemmällä kuin kaupungeissa, ja siksi myös tarvittavat kehittämistoimenpiteet vaihtelevat alueellisesti.

Lausunnonantajat tunnistivat laajasti myös väliraportissa esiin tuodut havainnot eri väestöryhmien osallistumisesta/osallistumattomuudesta vapaaehtoistoimintaan. Kaikkien väestöryhmien osalta lausunnoissa nousi esiin erilaisia räätälöityjä osallistumista helpottavia keinoja. Lausunnoissa painotettiin, että erilaisten vapaaehtoistoiminnan toimintamallinen kehittämistyö tulee turvata ja olemassa olevia malleja tulee levittää nykyistä johdonmukaisemmin laajemman toimijajoukon käyttöön.

Monet lausunnonantajat tunnustivat lausunnoissaan iäkkäät henkilöt vapaaehtoistoiminnan voimavaraksi, ja toivat esiin erilaisia keinoja iäkkäiden henkilöiden houkuttelemiseksi ja sitouttamiseksi vapaaehtoistoihintaan. Erilaisia malleja ja toimintatapoja on paljon, mutta tiedonkulkuun, yhteistyöhön ja viestimiseen tulisi kiinnittää jatkossa enemmän huomiota, jotta iäkkäiden osallistamista koskevat mallit saataisiin leviämään. Maaseudulla ikääntyneet ovat keskeinen toimijajoukko olemassa olevan vapaaehtoistoiminnan ylläpitämiseksi, mutta uusia toimijoita on kuitenkin vaikea löytää toimintaan. Nuorten houkuttelemiseksi mukaan toimintaan tarvitaan puolestaan nuorten kanssa suunniteltua ja nuorille suunnattua toimintaa sekä nuorille kohdistettua viestintää. Lausunnoissa korostui myös oppilaitosyhteistyön merkitys ja vapaaehtoistoiinnassa hankitun osaamisen tunnustamiseen ja tunnustamiseen panostaminen.

Lausunnonantajat katsoivat, että vapaaehtoistoihintaa voitaisiin hyödyntää enemmän kotoutumisen keinona. Lausunnonantajat tunnustivat, että järjestöt kaipaavat tukea maahanmuuttaneiden houkuttelemiseksi ja sitouttamiseksi toimintaan, ja tätä voisi edistää mm. koulutuksen avulla. Lisäksi tuotiin esiin, että julkisen sektorin tulisi toimia järjestökentän kanssa yhteistyössä, jotta maahanmuuttaneet löytäisivät vapaaehtoistoiminnan pariin. Lausunnoissa kiinnitettiin erityistä huomiota myös kielen merkitykseen maahanmuuttaneiden tavoittamisessa. Lausunnonantajat pitivät yleisesti ottaen myös tuetun toiminnan kehittämistä ja laajempaa soveltamista tärkeänä. Toiminta nähtiin keinona tehdä vapaaehtoistoiinnasta saavutettavampaa laajasti eri väestöryhmille. Lausunnonantajat toivat lausunnoissaan esiin myös erilaisia keinoja laajentaa tuetun vapaaehtoistoiminnan mallien hyödyntämistä Suomessa.

Lausunnoissa tuotiin lisäksi esiin runsaasti huomioita vapaaehtoistoihintaa koskevaan lainsäädäntöön liittyen. Lausunnoissa otettiin kantaa myös tarpeeseen säätää vapaaehtoistoihintaa koskeva erillislaki. Suuri osa lainsäädäntöön liittyvistä havainnoista liittyi työttömyysturvalain sääntelyyn ja näkemyksiin siitä, että työttömän oikeutta osallistua vapaaehtoistoihintaan tulisi selkeyttää lainsäädännön kautta tai muutoin. Muut lainsäädäntöä koskevat havainnot liittyivät iäkkäiden henkilöiden parissa toimivan vapaaehtoisen rikostaustan tarkistamiseen, kevyemmän kansalaistoiminnan rekisteröintimahdollisuuden säätämiseen, matkakulujen verovähennysoikeuteen, pienimuotoista yritystoimintaa tekevien yhdistysten vapauttamiseen veroilmoitusten tekemisestä, tilinkäyttöön ja rahasiirtoihin liittyvään hallintokuormitukseen, perhevapaalla olevien sosiaaliturvan yhteensovittaminen ongelmiin vapaaehtoistoiinnasta tai siihen liittyvästä koulutuksesta saataviin korvauksiin sekä vapaaehtoisten palkitsemiseen ja vakuuttamiseen.

Viranomaistiedon saatavuuteen liittyen lausunnonantajat toivat esiin, että suomi.fi –sivuston vapaaehtoistoihintaa koskeva alisivusto ei ole järjestöille tuttu ja sen tunnettavuutta tulisi edistää. Keinona nähtiin muun muassa tiedon levittäminen keskusjärjestöjen ja valtakunnallisen vapaaehtoistoiminnan rakenteen kautta. Lausunnoissa pidettiin myös tärkeänä, että vapaaehtoistoihintaa koskevat asiat koordinoitaisiin valtioneuvostossa yhdestä ministeriöstä. Koordinaatiossa tunnustettiin kuitenkin edelleen selkeyttämisen varaa.

Useat lausunnonantajat nostivat esiin kysymyksen julkisen rahoituksen merkityksestä kansalaistoiminnan jatkuvuuden kannalta. Rahoitushakuihin liittyvä raskas hallinnointi tunnustettiin vapaaehtoistoihintaa haastavaksi tekijäksi. Useat lausunnonantajat tunnustivat myös järjestökentällä olevan tarpeen erilaisen tuen saamiselle vapaaehtoistoiminnan turvaamiseksi. Erityisesti tukea nähtiin tarvittavan rahoitushauissa, mutta lausunnoissa tuotiin esiin myös tarve muunlaisen tuen saamiselle.

Lausunnonantajat pitivät yleisesti ottaen kunnan, hyvinvointialueiden ja kansalaistoimijoiden välisen yhteistyön kehittämistä tärkeänä ja tunnustivat, että kunta on keskeinen yhdyspintatyön kohde vapaaehtoistoiminnan organisoimisessa. Lausunnoissa korostettiin myös yhteistyörakenteiden luomisen

tärkeyttä uusilla hyvinvointialueilla. Lausunnoissa tunnistettiin jollain tasolla myös tarve jonkinlaisen oppaan luomiselle, jossa kuvattaisiin kuntien, hyvinvointialueiden ja kansalaistoimijoiden välistä yhteistyötä ja avattaisiin vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuusketjuja ja vapaaehtoistoiminnan merkitystä.

Lausunnoissa tunnistettiin verkostojärjestöjen ja muiden alueellisten toimijoiden merkitys alueen koordinaation kannalta, järjestöjen hankerahoitusosaamisen tukemisessa sekä erilaisten vapaaehtoistoiminnan mallien levittämisessä. Tärkeäksi nähtiin huolehtia, että mainituilla toimijoilla on yhdyspinnat mm. hyvinvointialueisiin. Lausunnonantajat pitivät myös valtakunnallisia vapaaehtoistointaa edistäviä verkkosivuja (vapaaehtoistyö.fi, lähellä.fi ja vapaaehtoiseksi.fi) tärkeinä, mutta toivat esiin, että niiden tunnettavuuden parantamiseen tulisi panostaa enemmän.

2 Lausuntopalaute aihealueittain

2.1 Terminologia

Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota raportissa käytettyyn terminologiaan. *Kangasalan kaupunki, Kuntaliitto ja Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto* nostivat esiin, että tarvitaan yhteinen ymmärrys siitä, mitä vapaaehtoistoinnalla tarkoitetaan, ja määrittelyä koskevaa keskustelua on hyvä käydä. *Opetus- ja kulttuuriministeriö* katsoi, että raportissa olisi tärkeää määritellä keskeisimmät käsitteet, kuten vapaaehtoistointa, kansalaistointa ja järjestötoiminta. *KYT ry, Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry ja Satakunnan Yhteisökeskus* totesivat, että väliraporttiin valittu termi ”vapaaehtoistointa” on hyvä valinta, ja että käytössä on myös yleisesti käsite ”saavutettavasta vapaaehtoistoinnasta”. *Kangasalan kaupunki* katsoi, että vapaaehtoistointa tarvitsisi kuvaavamman termin, ja ehdotti termiksi kansalaisuutta. *Maa- ja metsätalousministeriö* esitti kysymyksen siitä, miten vapaaehtoistoinninan määritelmä suhtautuu maaseudun vapaaehtoistointaan, jossa maaseudun asukkaat vastaavat usein itse jätevesien käsittelystä, kyläverkkojen rakentamisesta sekä teiden ylläpidosta. *Suomen Punainen Risti* totesi, että järjestötoimijoiden ero palveluntuottajina ja toisaalta kansalaisaktiivisuuden, vertaistuen ja vapaaehtoistoinninan mahdollistajana on tärkeä erottelu.

KYT ry, Satakunnan Yhteisökeskus ja Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry nostivat esiin, että raportin muotoilu siitä, että ”vapaaehtoistoinnalla korvataan osittain aiemmin hyvinvointivaltion ylläpitämiä julkisia palveluita” on ongelmallinen. Parempana muotoiluna pidettiin vapaaehtoistoinninan tärkeää roolia julkisten palveluiden rinnalla. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* totesi, että 3. ja 4. sektorin erojen määritelmää ja niiden välistä suhdetta tulisi pohtia uudelleen. *Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* katsoivat, että raportissa käytettyjä käsitteitä johtaminen ja koordinaatio tulisi myös määritellä vielä tarkemmin.

2.2 Toivottuja täsmennyksiä raporttiin

Ikäinstituutti esitti, että raportissa voisi laventaa ikäihmisten näkökulmaa ja tuoda myös konkretiaa esimerkkeihin. *Vanhusasiavaltuutettu* puolestaan toivoi, että hankkeen työssä painotettaisiin enemmän näkökulmaa, joka tuo esiin ikääntyneet ihmiset vapaaehtoistoinninan voimavarana. *KYT ry, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry ja Satakunnan Yhteisökeskus* esittivät, että myös työikäisten/työajalla tehtävä vapaaehtoistointa voitaisiin käsitellä raportissa yksityiskohtaisemmin.

Suomen Punainen Risti katsoi, että loppuraportissa tulisi käsitellä vapaaehtoistoinninan roolia laajemmin yhteisöllisyyden rakentajana eri yhteisöissä ja polarisaation vastavoimana, ja että yhdessä tulisi miettiä keinoja, joilla tuetaan vapaaehtoistoinninan ilmastoystävällisten toimintatapojen vahvistamista ja tähän tarvittavan muutoksen johtamista. *Suomen Punainen Risti* toivoi myös yritysnäkökulmaa, kuten niiden roolia vapaaehtoistointijoina ja vapaaehtoistoinninan kenttään panostavina tahoina, sekä toiminnan vaikutusta kolmannen sektorin toimintaympäristöön (kilpailusäädäntö, verotus, rahoitus), käsiteltäväksi omana kokonaisuutenaan. Myös erilaisten järjestökentän kattojärjestöjen ja opintokeskusten rooli tulisi nostaa raportissa selkeämmin esiin.

Maa- ja metsätalousministeriö katsoi, että tarkasteluun olisi syytä ottaa mukaan vapaaehtoistoimintaan perustuva osuuskuntamuotoinen toiminta. Lisäksi olisi syytä etsiä ratkaisuja maaseudun asukkaiden perustamien infrastruktuurihankkeiden riskienhallintaan sekä ylläpitovastuuseen (kunnat ja valtio) tilanteessa, jossa vapaaehtoisvoimin pyörivä toiminta uhkaa lakata. Myös monipaikkaisuusilmiö tulisi huomioida tarkastelussa, eli maaseudun (ja kaupunkien) osa-aikaisten asukkaiden ja heidän osallistumisensa vapaaehtoistoimintaan. *Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto* pyysi, että raportista poistettaisiin virke, jossa viitataan kansalaistoiminnan voimakkaaseen hiipumiseen maaseutukunnissa. Maaseudulla on edelleen aktiivista kansalaistoimintaa, ja yhdistyksiä, ja kansalaisyhteiskuntatoimijoiden rooli on merkittävä maaseutukuntien ja paikallisyhteisöjen hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja edistämisessä

Helsingin kaupunki, KYT ry, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry ja Satakunnan yhteisökeskus toivat puolestaan esiin, että raportissa tulisi huomioida, että vapaaehtoistoimintaa tarjoavat myös muut kuin järjestöt, eli seurakunnat ja kunnat. Myös *Porin Perusturva* nosti saman asian esiin, ja toteaa, että osa vapaaehtoisista ei välttämättä lähde mukaan järjestöjen toimintaan, vaan kaupungin organisoima toiminta on jostain syystä ollut mieluisampi vaihtoehto tekemiselle. *Opetus- ja kulttuuriministeriö* nosti esiin huolen siitä, onko yhden keskeisen vapaaehtoistoiminnan toimialan, liikunnan ja urheilun, vapaaehtoistoimintaa otettu tässä hankkeessa riittävästi huomioon. Myös *KYT ry, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry ja Satakunnan Yhteisökeskus* totesivat, että vapaaehtoistehtävistä käytettävissä esimerkeissä korostuvat sote-järjestöjen vapaaehtoistehtävät, vaikka suuri osa vapaaehtoistoiminnasta tapahtuu mm. liikunnan ja urheilun parissa. *Uskot-foorumi ry* totesi lausunnossaan, että raportissa ei mainita toimijoina lainkaan uskonnollisia yhdyskuntia, vaikka uskonnollisten yhdyskuntien toiminnassa vapaaehtoistoiminnalla on valtava merkitys.

Kuntaliitto katsoi, että hyvinvointialueiden muodostumisesta nousevia haasteita ja ratkaisuja olisi raportissa voitu käsitellä vieläkin monipuolisemmin. *Suomen Punainen Risti* toi esiin, että järjestöjen palvelutuotantoon mukaan lähtemistä voitaisiin käsitellä osana kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen yhteistyötä. *KYT ry, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry ja Satakunnan Yhteisökeskus* puolestaan katsoivat, että vapaaehtoistoiminnalle määritellyn rahallisen arvon suhteen täytyisi huomioida koronapandemian vaikutukset toimintaan. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* totesi, että hybrdivaikuttaminen on vapaaehtoistoimijoiden yksi keskeinen ja ajankohtainen haaste, ja se tulisi ottaa huomioon.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toivoi, että loppuraportissa kuvattaisiin omana lukunaan väliraportin laatimisessa käytetyt menetelmät, ja jos yleiseltä tasolta pystyttäisiin siirtymään syvempää näkemystä tuoviin jaoteltuihin tarkastelukulmiin, kuten toimialakohtaiseen tarkasteluun. Lisäksi *opetus- ja kulttuuriministeriö* pyysi, että raportissa harkittaisiin uudelleen yksittäisten toimijoiden näkemysten tuomista koko suomalaista vapaaehtoistoimintaa koskevaan raporttiin. Raportille olisi myös eduksi, mikäli sidosryhmähaastattelujen vastauksia pystyttäisiin analysoimaan ja kvantifioimaan, jolloin yksittäisten kommenttien painoarvo ei nousisi liian suureksi.

2.3 Johtaminen ja koordinaatio

Helsingin kaupunki, Kilpirauhasliitto, KYT ry, ja Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry ja Satakunnan Yhteisökeskus korostivat lausunnoissaan koordinaation ja johtamisen merkitystä vapaaehtoistoiminnalle, sillä ne ovat vapaaehtoistoiminnan jatkuvuuden ja vaikuttavuuden edellytys. *Suomen Kennelliitto* nosti esiin, että koiraharrastustoiminnassa toiminnan yhtenäiset laatukriteerit ovat keskeiset vapaaehtoisen henkilön turvallisuuden ja oikeusturvan kannalta. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* totesi, että vapaaehtoistoiminnan hyvinvointia tekijälleen tuottava vaikutus toteutuu vain, jos vapaaehtoistoimintaan osallistuvat eivät ylikuormitu. *Allergia-, Iho ja Astmaliitto ja Kilpirauhasliitto* muistutti, että vapaaehtoistoimintaa organisoivien organisaatioiden taloudellisista ja muista resursseista tulee huolehtia, jotta koordinaatio ja johtaminen on käytännössä mahdollista.

Helsingin kaupunki ja Kilpisrauhaliitto totesivat, että usein johtaminen ja koordinaatio, eli vapaaehtoisten perehdyttäminen, työnohjaus, kannustaminen ja toiminnan muu tukeminen on heikkoa tai puuttuu kokonaan vähäisten resurssien vuoksi. Tämä vaikuttaa heikentävästi vapaaehtoisten motivaatioon, sitoutumiseen ja pitkäjänteiseen toimintaan. *Kangasalan kaupunki* totesi, että vapaaehtoistoiminnan jatkuminen, uudistaminen ja monimuotoistuminen sekä vaikuttavuuden arviointi edellyttävät johtamista ja koordinaatiota, ja tämä on kunnissa toteutettu eri tavoin. *KYT ry, ja Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry ja Satakunnan Yhteisökeskus* kiinnittivät huomiota siihen, että järjestöverkostoilla, jotka tukevat vapaaehtoistoimintaa järjestäviä tahoja, on tässä alueellisesti merkittävä rooli. *Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto* totesi, että koordinaatiota ja johtamista pohdittaessa tulee miettiä, miten ei-organisoimaton, ns. 4. sektorin toiminta nivoutuu kokonaisuuteen.

2.4 Vapaaehtoistoiminnan murros

2.4.1 Ikääntyvä yhteiskunta ja alueelliset erot

Useat lausunnonantajat toivat lausunnoissaan esiin raportin havaintoja täydentäviä huomioita väestön ikäkehityksen ja vapaaehtoistoiminnan suhteeseen liittyen. Lausunnoista piirtyi kuva siitä, että väestön ikääntyminen näyttäytyy eri tavoin eri toimijoille johtuen mm. alueellisista eroista; maaseudulla ikääntyminen on jo pidemmällä kuin kaupungeissa, ja siksi myös tarvittavat kehittämistoimenpiteet vaihtelevat alueellisesti.

Useat lausunnonantajat kertoivat havainneensa, että niiden toiminnassa mukana olevat aktiivit alkavat ikääntyä, ja nuorten saaminen mukaan toimintaan on haasteellista. *Kangasalan kaupunki* toi esimerkiksi esiin, että Kangasalla vapaaehtoistoiminnan osallistujissa näkyy ikääntyminen, ja ilmiö on pantu merkille myös paikallisella järjestökentällä. *Suomen Kennelliitto* totesi tunnistavansa toimijoiden ikääntymisen haasteet; Kennelliiton aktiiveissa toimijoissa naisista 60 prosenttia ja miehistä 48 prosenttia on yli 50-vuotiaita. *Naisjärjestöjen Keskusliitto* pohti, että ikäryhmien välillä lienee olevan eroja sen suhteen, kuinka paljon miehet ja naiset osallistuvat vapaaehtoistoimintaan. Erityisesti ikääntyvistä enemmistö on naisia.

Maa- ja metsätalousministeriö toi esiin, että ydin- ja harvaan asutulla maaseudulla asuu keskimäärin ikääntyneempiä ihmisiä kuin muilla alueilla, ja samalla kun vapaaehtoistoiminnan suosio on korkealla tasolla ja jopa kasvattaa suosiotaan, niin ikä- ja väestörakenteen muutos uhkaa erityisesti perinteistä yhdistystoimintaa. *Mansikka ry/OSPA-hanke* kertoi, että erityisesti Itä-Suomen pienissä maaseudun kunnissa, maakuntien laita-alueilla, ikärakenne on tällä hetkellä haastava. Eläkeläisten määrä lähentelee 50 prosenttia väestöstä, syntyvyys on alhainen, ja nuoret muuttavat opiskelujen myötä kaupunkiin. Yhdistyksiä on edelleen paljon, mutta toiminta on jo usein hiipunut tai yhdistykset ovat yhdistyneet useamman kunnan alueella toimiviksi.

Lieksan kaupunki kiinnitti huomiota siihen, että järjestö- ja yhdistystoiminnassa on monen tasoisia toimijoita, ja alueelliset erot toimijoiden koostumuksessa ovat suuria. Ammattimaisia työntekijöitä omaavat toimijat ovat yleensä keskittyneet suuriin keskuksiin, kun taas pienten kuntien alueella toimivat järjestöt ovat pääsääntöisesti vapaaehtois pohjalta toimivia. *Lieksan kaupunki* pohtikin launnonossaan, että ikääntyvän yhteiskunnan vaikutukset voivat lähitulevaisuudessa olla monissa kunnissa järjestötyön kehittämisen kannalta myönteinen asia silloin, kun ikääntyvää väestöä jää paljon eläkkeelle oman vielä hyvän toimintakyvyn. Toisaalta alueilla, joissa vapaaehtoistoiminnassa mukana oleva väestö on jo merkittävästi ikääntynyt ja uusia toimijoita ei saada mukaan vapaaehtoistoimintaan, ikääntyminen voi aiheuttaa merkittävän riskin vapaaehtoistoiminnan jatkuvuudelle.

Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto totesi, että maaseudulla toiminnallisten kylien määrä (taustalla kyläyhdistys tai muu yhdistys) on ollut kasvava, vaikkakin vapaaehtoistoimintaan käytettyjen tuntien määrä

laskeva. Kylätoiminnan piirissä tehtävä vapaaehtoistoiminta on kuitenkin edelleen merkittävää.

Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto huomauttikin, että puhuttaessa ikääntyvän yhteiskunnan mukanaan tuomista ilmiöistä, kuten perinteisen yhdistystoiminnan hiipumisesta, järjestöaktiivien ikääntymisestä, ja siitä ettei nuoria kiinnosta enää samalla tavoin perinteinen yhdistystoiminta vaan lyhytkestoisempi pop up –toiminta, tulee keskustelun ylläpitämisessä ja vahvistamisessa olla varovainen. Tilastot eivät varsinaisesti tue tämänkaltaisia väitteitä, sillä sekä sosiaali- ja terveystoimintajärjestöjen että kyläyhdistysten määrä on ollut kasvava. *Mansikka ry/OSPA-hanke* kiinnitti huomiota myös siihen, että harvaan asutulla maaseudulla järjestökentän ammattimaistumisesta ei esimerkiksi voida puhua. Järjestöt toimivat pääasiassa kaupungeissa ja suuremmissa kunnissa. Joidenkin järjestöjen toiminta maaseudulla tapahtuu paikallisyhdistyksissä ja esim. suurimmalla osalla sote-järjestöjä ei ole pienissä kunnissa paikallisyhdistyksiä tai ne toimivat useamman kunnan alueella. Maaseutualueilla yhdistyksillä on työntekijöitä vain harvoin, toiminta perustuu pääosin vapaaehtoisuuteen.

Kehittämisyhdistys Mansikka ry/OSPA-hanke, maa- ja metsätalousministeriö sekä maaseutupolitiikan HYMY-verkosto ehdottivat, että hankkeessa huomioitaisiin jatkossa paremmin Suomen alueellisia eroja ja tunnistettaisiin vapaaehtoistoiminnan erityispiirteitä ja -kysymyksiä maaseutu- ja kaupunkikonteksteissa. *Maa- ja metsätaloudenministeriö* totesi, että etsittäessä ratkaisuja ikääntyvän yhteiskunnan haasteisiin, on keskeistä tunnistaa maaseudun erityisluonne ja tapa, millä maaseutualueilla järjestetään erilaisia yhteiskunnallisia toimintoja. *Suomen Pelastusalan Keskusliitto* puolestaan esitti, että raportissa kuvatun ikääntyvän yhteiskunnan ilmiön ohelle tulisi ottaa rinnalle myös vaihtoehtoiset skenaariot; iäkkäiden suhteellinen osuus tulee vähenemään maahanmuuton seurauksena ja samaan aikaan koronapandemian seurauksena iäkkäiden henkilöiden kuolleisuus on kasvanut ja tulee todennäköisesti pysymään aiempaa korkeammalla tasolla. Varautuminen ikääntyvän yhteiskunnan ja ikääntyvien ihmisten tarpeisiin on tärkeää, mutta samalla tulee varautua myös mahdolliseen muutokseen, joka haastaa vapaaehtoistoiminnan.

2.4.2 Digitalisaatio

Lausunnoissa nostettiin esiin erilaisia digitalisaatiokehityksen tuomia haasteita erityisesti liittyen ikääntyneiden mahdollisuuksiin osallistua vapaaehtoistoimintaan. Toisaalta esiin tuotiin hyviä esimerkkejä digitalisaation tuomista hyödyistä. Lausunnoissa korostui tarve kehittää erilaisia digitukipalveluita valtion, kuntien, järjestöjen ja muiden tahojen välisen yhteistyön tuotoksena, jotta asukkaiden osallistumismahdollisuudet saataisiin turvattua.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto ja Suomen Latu ry huomauttivat, että digitaaliset taidot ovat tänä päivänä kansalaistaito, jota voi ja on tarpeen osata hyödyntää muussakin elämässä kuin yhdistystoiminnassa. *Kuntaliitto* katsoi, että kansalaisten riittävät digitaaliset taidot on varmistettava, jotta hyödyt saadaan esiin. *Ikäinstituutti* totesi, että ikääntyvä yhteiskunta kuitenkin jakaantuu digiosaajiin ja digisyrjäytyneisiin, ja digitaalisten ratkaisujen osalta ollaan iäkkäiden suhteen kriittisellä alueella. Myös *Närpiön kaupungin vanhusneuvosto* totesi, että iäkkään väestön voi olla haastava ottaa digitalisaatio haltuun. *Mansikka ry/OSPA-hankkeen* mukaan digitaaliset ratkaisut lisäävät vaatimustasoa ikääntyvän ja ikääntyneen toimijajoukon osaamisessa ja kaikki eivät pysy kehityksessä mukana. On myös syntynyt digisyrjäytyneiden ryhmä, joka jää palveluiden, toiminnan ja tiedon ulkopuolelle. *Porin perusturva* katsoi, että varsinkin iäkkäimmille vapaaehtoisille on tärkeää opettaa digitaalisia taitoja. *IBD ja muut suolistosairaudet ry* muistutti, että vaikka ikääntyneellä väestöllä on eniten puutteita digitaalisissa, on hyvä muistaa, että myös ikääntyneiden välillä on suuria eroja ja osa käyttää digitaalisia palveluita erittäin sujuvasti.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto, IBD ja muut suolistosairaudet ry, Suomen Latu ry ja Tuusulan kunta tunnistivat, että järjestötoimijoiden ja toimintaan osallistuvien digitaaliset taidot vaihtelevat suuresti myös yleisemminkin, ja käytetyt laitteet/sovellukset ovat erilaisia. Myös *Järvenpään kaupunki* totesi, että digitaalinen yhdenvertaisuus on eriyttävä tekijä, ja iso haaste on kieli, jota käytetään. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* katsoi, että digitaalisten taitojen niukkuus tai puuttuminen voi aiheuttaa kuormittumista.

Digitaitojen kehittämisen ohella on hyväksyttävä vapaaehtoisten oikeus olla ilman digitaitoja ja on ylläpidettävä myös perinteistä tiedonvälitystä. *Naisjärjestöjen Keskusliitto* korosti, että erityisesti harvaan asutuilla seuduilla maahan muuttaneilla naisilla on vaikeuksia siirtyä sujuvasti verkkomaailmaan.

Vapaaehtoistyö.fi katsoi, että julkisen hallinnon tulisi varmistaa julkisten palveluiden piirissä olevien henkilöiden, jotka saattavat olla syrjäytymisvaarassa, digitaitojen osaaminen. *Kouvolan kaupunki* puolestaan katsoi, että valtiovalta voisi luoda malleja digitaalisen laitteiston hankkimiseksi ja rahoittamiseksi sekä välineiden käytön tukemiseksi ikäihmisille. *Allergia-ihon ja astmaliiiton, Invalidiliiton ja Jyväskylän kaupunki, Suomen Latu* esittivät, että kunta, työväenopistot ja kansalaisopistot yhdessä järjestöjen kanssa voisivat tarjota alueensa järjestöille digitaitojen opettamista ja ohjaamista. *Allergia-ihon ja Astmaliiiton* totesi, että järjestöt ja kunnat voisivat yhdessä tarjota esteettömiä tiloja ja välineitä vapaaehtoisille tehdä tuettuna tarpeelliset toiminnot. *Järvenpään kaupungin* mukaan digitaitojen omaksumisessa tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä lisääntyvässä määrin ja yksi keino on oppilaitosyhteistyö. *Närpiön kaupungin vanhusneuvosto* puolestaan katsoi, että viranomaisten ja yritysten, jotka edellyttävät asioiden digitaalista käsittelemistä, tulisi järjestää iäkkäille digitukea asioiden digitaaliseen käsittelyyn. Myös yhdistyksillä on vastuu olla opettamassa iäkkäitä henkilöitä siinä, miten yhdistyksen toimintaan voi osallistua, jos se edellyttää digitaalisia taitoja.

Järvenpään kaupunki ja *Suomen Latu ry* katsoivat, että kuntien tulisi järjestää koulutusta järjestötoimijoille mm. tilojen varaamiseen käytettävien digilustojen käyttämiseen. *Porin perusturva* totesi, että tuki laitteiden ja liittymien hankinnassa tulee huomioida. *Tuusulan kunta* katsoi, että kunnassa kannattaisi olla digiverkosto, joka mm. kokoaa nettisivulle kyseisessä kunnassa tarjolla olevaa digitukea, järjestää yhteisiä koulutustilaisuuksia ja ylipäätään tekee kunnan digitoimijoita näkyväksi ja tunnetuksi. *Kouvolan kaupunki* ja *Porin perusturva* katsoivat, että vapaaehtoiset tarvitsevat pedagogista tukea sekä digitaitojen opetteluun että opettamiseen. *Allergia-ihon ja Astmaliiiton ja IBD:n ja muut suolistosairaudet ry* muistuttivat, että yhdistyksissä tulisi olla riittävästi resurssia ja tietoa digitaitojen lisäämiseksi. *IBD:n ja muut suolistosairaudet ry* totesi myös, että digitaitoja voidaan tukea koulutuksilla ja koulutusmateriaaleilla, mutta tärkeintä on, että tietoa on saatavilla sekä sähköisesti että paperisesti ja että järjestöjen toimijoille suunnatut verkkosivut ovat helpokäyttöisiä.

Invalidiliitto nosti esiin, että useiden vanhusjärjestöjen digihankkeet ovat luoneet hyviä käytäntöjä vapaaehtoisten digitaitojen kohentamiseen. *Kouvolan kaupunki* totesi, että digituen antajien innostumisesta vapaaehtoistoimintaan on saatu hyviä kokemuksia. *Kangasalan kaupunki* toi puolestaan esiin, että hyvänä käytäntönä on koettu iäkkäille suunnatut ”digiapuklinikat” ja tietoisuuskampanjat, jotka ovat rohkaisseet ikääntyneitä ylittämään digitaalisten taitojen rajoja turvallisesti. *Ikäinstituutti* katsoi, että vapaaehtoistoiminta voi tarjota mielekkään väylän opetella digitaitoja, mutta tästä olisi hyvä saada lisää tietoa. *Mansikka ry/OSPA-hanke* nosti esiin, että digilustat, -kanavat ja -palvelut lisäävät mahdollisuuksia myös maaseudulla. *Oulun kaupunki* toi esiin, että digituen ja digitaitojen tarpeen kasvu, turvallisuus huomioiden, tulee nähdä mahdollisuutena lisätä monipaikkaista vapaaehtoistoimintaa ja siten toimia vähentämässä ikäihmisten ja kaikenikäisten asukkaiden yksinäisyyden kokemuksia ja kasvattavassa koettua hyvinvointia sekä yhteisöllisyyttä.

Ikäinstituutti katsoi, että digiaikana myös etänä suoritettavat vapaaehtoistehtävät voivat lisätä osallistumisen mahdollisuuksia ikääntyvälle vammaiselle henkilölle. *Kuntaliitto* kannusti digiloikan ja etäyhteyksien hyödyntämiseen jatkossa eri ikäryhmien saamiseksi mukaan toimintaan. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* totesi, että digitaalisen yhteydenpidon etuna on ollut terveysturvallisuuden varmistaminen, mutta myös kulkemisen esteiden poistuminen, ajankäytön edut sekä säästö matkakustannuksissa, eli taloudellisen turvallisuuden parantuminen.

2.4.3 Osallistumisen muutos

Lausunnoissa tunnistettiin ihmisten osallistumisessa tapahtunut muutos ja siihen liittyen tarve kehittää kevyempiä tapoja osallistua vapaaehtoistoimintaan. Osallistumisen muutokseen liittyviä havaintoja on tuotu esiin myös alaluvussa 2.5 vapaaehtoistoinnassa mukana olevia ryhmiä koskevat huomiot ja 2.6.2. lainsäädännölliset haasteet.

IBD ja muut suolistosairaudet ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto ja USKOT-foorumi totesivat, että ne ovat toiminnassaan tunnistaneet raportissa mainitut järjestötoiminnan muutokset, pop up -tyyppisen toiminnan suosion nousun ja sen, että ihmiset eivät aina halua sitoutua toimintaan pitkiksi ajoiksi. Naisjärjestöjen Keskusliitto täydensi, että monet jättäytyvät siksi ulkopuolelle, vaikka toiminnan muu sisältö olisi mielekäästä. Myös Kuntaliitto tunnisti, että ihmisten halukkuus toimia ns. pop up -vapaaehtoisina sitoutumatta kiinteästi johonkin toimintaan on kasvussa, ja että pop up -toiminnan ja kuntien yhteistyökäytännöt vaihtelevat huomattavasti.

IBD ja muut suolistosairaudet ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto ja USKOT-foorumi katsoivat, että ihmisten osallistamisen edistämiseksi tarvitaan vaihtoehtoisia ja sopivan kevyitä muotoja. Allergia,-Iho ja Astmaliitto ja Hengitysliitto totesivat, että mahdollisuus osallistua kevyesti sitoutumatta edistää vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia. IBD ja muut suolistosairaudet ry kertoi, että se on esimerkiksi pyrkinyt helpottamaan osallistumista järjestön toimintaan suuntaamalla paikallisten aktiivien panos itse toimintaan perinteisen alajärjestörakenteen hallinnoinnin sijaan.

2.4.4 Kriisitilanteiden yhteistyömallit ja koronapandemian vaikutukset

Lausunnonantajat pitivät tärkeänä, että kuntien, eri viranomaisten sekä kansalaistoimijoiden väliselle yhteistoiminnalle on kriisitilanteissa olemassa testattuja ja toimivia malleja. Malleja tulisi kehittää erityisesti myös muiden kuin valmiusjärjestöjen kanssa ja lisäksi tulisi huomioida 4. sektorin linkittäminen toimintaan.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto, Helsingin kaupunki, Jyväskylän kaupunki, Kangasalan kaupunki, Kouvolan kaupunki, Lieksan kaupunki, Suomen Latu ry, Tuusulan kunta ja USKOT-foorumi katsoivat, että kuntien, eri viranomaisten sekä kansalaistoimijoiden väliselle yhteistoiminnalle kriisitilanteissa tulisi olla mietittynä valmiita malleja. Mallien jalkauttaminen edellyttää, että suunnitelmia tehdään yhdessä järjestöjen, seurakuntien ja uskonnollisten yhdyskuntien kanssa. Suomen Latu ry katsoi, että vapaaehtoistoimijoita tulisi käyttää kriiseihin varautumiseen, ja eri rooleissa toimimista pitäisi myös harjoitella. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö nosti esiin, että vapaaehtoisten ja viranomaisten välistä yhteistyötä tulisi kehittää kriisitilanteiden ja poikkeusolojen lisäksi myös yhteiskunnan pitkän aikavälin muutosten, kuten väestön ikääntymisen varalle.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto ja Suomen Latu ry totesivat, että järjestöillä on tieto siitä, minkälaista toimintavalmiutta heillä on kriisitilanteissa toimimiseen tarjota. USKOT-foorumi täydensi, että uskonnollisilla yhdyskunnilla on mm. toimitiloja, joita voidaan hyödyntää kriisitilanteissa ja uskonnollisissa yhdyskunnissa tunnetaan paikallistason jäsenten mahdollisuudet osallistua vapaaehtoiseen auttamiseen. Kangasalan kaupunki piti tärkeänä, että nopeaa koordinoitua ja tiedonvälitystä tukee ennalta määritelty tiedonhallintatapa ja tietopaikka (esim. www.sivut, kunnan neuvontapiste), jonne voidaan koota paikallisten ja alueellisten yhdistysten ja toimijoiden kuvaus tarjottavasta avusta yhteystietoineen.

Suomen Punainen Risti totesi, että kuntien, muiden viranomaisten sekä kansalaistoimijoiden väliselle yhteistoiminnalle kriisitilanteissa on jo olemassa malleja, mutta ne keskittyvät vahvasti valmius- ja pelastustoimintaan. Muiden kuin valmiusjärjestöjen kytkeminen osaksi kriisitilanteiden toimintaa vaatisi kuitenkin vielä yhteistä kehittämistyötä. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö kiinnitti huomiota siihen, että isoissa kunnissa kunnat ovat ottaneet vetovastuuta varautumisen foorumista siten, että kunta kutsuu kaikki olennaiset toimijat mukaan varautumisen yhteistyöhön. Haasteena on sen sijaan pienten kuntien vastaavat

foorumit sekä järjestöjen systemaattinen osallisuus. Esimerkiksi aluehallintovirastojen valmiusfoorumeissa on edustettuna muun muassa SPR:n kautta Vapepa-verkoston järjestöt, SPEK ja MPK, mutta järjestöjen osallisuus voisi olla laaja-alaisempaa.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö totesi, että eri sektoreiden yhteistyössä tulee määrätietoisesti ylläpitää ja kehittää vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden laajamittaisen maahantulon aikana kehitettyjä hallinnonalan rajat ylittäviä yhteistyön toimintamalleja vastaavien tilanteiden varalle. *Helsingin kaupunki* nosti puolestaan esiin, että kriisitilanteiden ennakoiminen edellyttää säännöllistä yhteistyötä, hiljaisten signaalien tarkastelua, yhteistä varautumista sekä saavutettavaa ja kattavaa viestintää. Myös *Kangasalan kaupunki* piti tärkeänä, että nopeata koordinoitua ja tiedonvälitystä tukee ennalta määritelty tiedonhallintatapa ja tietopaikka (esim. www.sivut, kunnan neuvontapiste), jonne voidaan koota paikallisten ja alueellisten yhdistysten ja toimijoiden kuvaus tarjottavasta avusta yhteystietoineen. *Jyväskylän kaupunki* nosti esimerkkinä esiin, että kaupungin vapaaehtoistoiminnan palvelut -yksikön kautta voidaan nopeasti organisoida vapaaehtoistoimintaa suoraan vapaaehtoisten kanssa tai järjestöjen kanssa yhteistyössä.

Simot ja Siskot ry nosti esiin, että korona-aika on vaikuttanut vahvasti halukkuuteen ja valmiuteen toimia vapaaehtoisena. *Kouvolan kaupunki ja Lieksan kaupunki* kertoivat, että ne ovat tunnistaneet 3. ja 4. sektorin tärkeän roolin kriisinhallinnassa esimerkiksi vapaaehtoisessa pelastustoiminnassa tai maahanmuuttokysymysten asianmukaisessa hoitamisessa. *Oulun kaupunki* totesi samasta aiheesta, että 4. sektorin mahdollisuudet, ja jo tähän mennessä toteutunut vapaaehtoistoiminta esimerkiksi Ukrainan pakolaisten tukemisessa paikallisesti on hyvä nostaa esille kriisitilanteissa tapahtuvan vapaaehtoistoiminnan toteutumisessa. *Kangasalan kaupunki* kiinnitti huomiota siihen, että kriisitilanteet saattavat synnyttää toimintaa, jossa haavoittuvassa tilanteessa olevien kohtaaminen täyttää rikoksen tunnusmerkit. Viranomaiset tarvitsevat kriisinhallintaa varten koulutusta omaisuusrikosten ja työperäisen hyväksikäytön tunnistamiseksi.

2.5 Vapaaehtoistoiminnassa mukana olevia ryhmiä koskevat huomiot

2.5.1 Yleistä

Lausunnonantajat tunnistivat laajasti väliraportissa esiin tuotuja havaintoja eri väestöryhmien osallistumisesta/osallistumattomuudesta vapaaehtoistoimintaan. Kaikkien väestöryhmien osalta lausunnoissa nousi esiin erilaisia räätälöityjä osallistumista helpottavia keinoja. Lausunnoissa painotettiin, että toimintamallinen kehittämistyö tulee turvata ja olemassa olevia malleja tulee levittää nykyistä johdonmukaisemmin laajemman toimijajoukon käyttöön.

Kuntaliitto jakoi launnonossaan raportin esittämän huolen vapaaehtoistoiminnan keskittymisestä tietyille väestöryhmille. Myös *Fingo ry* tunnisti väliraportin havainnon siitä, että vapaaehtoiset ovat usein samankaltaisista taustoista tulevia ja monimuotoisuus ei toteudu vapaaehtoistoiminnassa. *Hengitysliitto* totesi, että tilannetta haastaa se, että kaikki väestöryhmät eivät tunne samalla tavalla vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia, vaikka sen hyödyt ovat suuret. *Hengitysliitto, Kuntaliitto, MERO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry, Suomen Naisjärjestöjen Keskusliitto ja Yhdenvertaisuusvaltuutettu* korostavat launnonossaan, että vapaaehtoistoimintaan liittymisen kynnystä tulisi edelleen madaltaa, jotta eri ikäisten ja erilaisista taustoista tulevien henkilöiden osallistuminen toimintaan olisi mahdollisimman helppoa.

Hengitysliitto nosti esiin, että esimerkiksi maahanmuuttaneille ja nuorille vapaaehtoistoiminta voi toimia väylänä työllistymiseen. Toiminnasta saa tukea, joka kantaa arjessa ja on tärkeää myös monelle kuntoutujalle tai osatyökykyiselle. *Yhdenvertaisuusvaltuutettu* totesi, että vapaaehtoistoiminnalla on positiivisia yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä yksilötason vaikutuksia. Esimerkiksi etniseen tai

uskonnolliseen vähemmistöön kuuluvien henkilöiden sekä vammaisten henkilöiden osallisuus on tärkeää, koska toimintaan osallistuvien monimuotoisuus edesauttaa uusien ajatusten ja näkökulmien syntymistä.

Hengitysliitto katsoi, että eri väestöryhmien osallistumisen edistäminen tapahtuisi vahvistamalla yhteistyötä järjestöjen, sosiaalitoimen, etsivän nuorisotyön sekä sivistys- ja kulttuuritoimen rajapinnassa. *Kuntaliitto* totesi, että eri väestöryhmien saamiseksi mukaan toimintaan tarvitaan uusia ratkaisuja. *IBD ja muut suolistosairaudet ry* katsoi, että eri ikäisten saaminen mukaan järjestötoimintaan vaatii monipuolisia osallistumisen muotoja ja erikseen kohdennettua toimintaa. *Valtiovarainministeriö* korosti, että tärkeää olisi etsiä yhteyksiä eri toimijaryhmien, organisaatioiden ja ihmisryhmien kesken. *Suomen Naisjärjestöjen Keskusliiton* mukaan tilanne vaatii aktiivista työtä sen eteen, että kaikki ihmiset toivotetaan tervetulleiksi toimintaan. Osallisuuden tukemiseen, syrjimättömyyteen sekä intersektionaaliseen ja antirasistiseen lähestymistapaan tarvitaan lisää työkaluja järjestöille. Tärkeää on myös poistaa osallistumisen rakenteelliset ja lainsäädännölliset esteet, kuten työttömyysturvalain vapaaehtoistoimintaa rajoittava tulkinta. *Kuntaliitto* tunnisti koulutuksen merkityksen yhtenä työkaluna, ja esitti lausunnossaan kysymyksen siitä, kuka ottaisi vastuun mahdollisesta vapaaehtoisten koulutuksesta jatkossa ja mitkä olisivat keskeiset koulutussisällöt. Entä mikä olisi niiden vapaaehtoisten asema, jotka eivät halua koulutautua tai ole koulutettavissa?

2.5.2 Iäkkäät henkilöt vapaaehtoisina

Monet lausunnonantajat tunnistivat lausunnoissaan iäkkäät henkilöt vapaaehtoistoiminnan voimavaraksi, ja toivat esiin erilaisia keinoja iäkkäiden henkilöitä houkuttelemiseksi ja sitouttamiseksi vapaaehtoistoimintaan. Erilaisia malleja ja toimintatapoja on paljon, mutta tiedonkulkuun, yhteistyöhön ja viestimiseen tulisi kiinnittää jatkossa enemmän huomiota, jotta iäkkäiden osallistamista koskevat mallit saataisiin leviämään.

Loviisan kaupunki/senioripalvelut pohjusti tilannetta toteamalla, että vapaaehtoistoiminta on tärkeä osa ikäihmisten huolenpitoa ja tarjoaa mieluisia hetkiä niin vastaanottajille kun vapaaehtoistoimintaa harjoittaville. *Yhdenvertaisuusvaltuutettu* puolestaan tunnisti, että iäkkäät henkilöt ovat aktiivisia vapaaehtoistoiminnassa ja heidän kohdallaan toimintakyvyn heikkeneminen on usein taustalla, kun vapaaehtoistoiminta loppuu. *Suomen Latu ry* ja *Yhdenvertaisuusvaltuutettu* korostivat, että iäkkäillä vapaaehtoisilla on toimintakyvyn alennuttuakin paljon annettavaa järjestölle, ja on tärkeää turvata iäkkäiden mahdollisuus toimia vapaaehtoisena toimintakyvyn muutoksista huolimatta. Myös *Helsingin kaupunki* korosti lausunnossaan ikääntyneiden potentiaalia vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa. *Ikäinstituutti ja Invalidiliitto* kiinnittivät huomiota myös siihen, että ikääntyvät vammaiset henkilöt ovat usein itse aktiivisia toimijoita erilaisissa vapaaehtoistehtävissä ja tätä tulee tukea.

Ratkaisuja iäkkäiden houkuttelemiseksi ja sitouttamiseksi vapaaehtoistoimintaan

Allergia,-Iho ja Astmaliitto ja *Ikäinstituutti* totesivat, että esteettömyys ja saavutettavuus ovat niitä perusedellytyksiä, jotka mahdollistavat osallistumisen vapaaehtoistoimintaan toimintakyvystä riippumatta. *Porin perusturvan* kokemuksen mukaan iäkkäät vapaaehtoiset tarvitsevat tukea, koulutusta ja kannustusta toimiessaan vapaaehtoisena ja heitä varten on syytä olla henkilö, jonka puoleen on mahdollista kääntyä. Myös *Kouvolan kaupunki* katsoi, että tarvitaan ohjausta ja tilanteiden läpikäyntiä ryhmässä ja usein yksilöllisesti asiantuntijan kanssa. *Helsingin kaupungin ja MEROO/Vanhusten palvelutaloyhdistys ry:n* mukaan helpotusta toisi toimintaan osallistumisen kynnyksen madaltaminen, ns. tule-sellaisena-kuin-olet-tehtävät, osallistuminen oman osaamisen & jaksamisen mukaan. *Ensi- ja turvakotien* liitto puolestaan korosti vertaistuen merkitystä ja totesi, että sen prosessin selkeyttäminen ja mahdollistaminen, miten vertaistuen saajasta siirrytään vertaiseksi, tukee ihmisen osallisuutta jokaisessa vaiheessa. *Helsingin kaupunki* nosti keinona esiin myös ylisukupolvisen toiminnan mahdollisuudet ikääntymisen vaikutuksia

ratkottaessa. *Suomen Latu ry* täydensi, että sujuva ja suunniteltu sukupolvenvaihdos on tärkeää, että tieto siirtyy.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto ja *Suomen Latu ry* katsoivat, että järjestöille tulisi tarjota tietoa ja tutkimuksia iäkkäiden ihmisten vapaaehtoistoiminnasta ja siihen osallistumisesta, myös yli järjestöjen omimman toiminta-alueen. *Kouvolan kaupunki* katsoi, että yhteisöt hyötyisivät valtakunnallisesta koulutuspaketista iäkkäiden vapaaehtoisuuden tukemisessa. Myös *Jyväskylän kaupunki* ja *Kangasalan kaupunki* nostivat esiin kouluttamisen ja henkilökohtaisen ohjauksen merkityksen.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto totesi, että järjestöillä tulisi olla käytössään erilaisia toiminnan malleja, jotta iäkkäillä vapaaehtoisilla on mahdollisuus jatkaa toimimista järjestössä toimintakyvyn muuttuessaakin. *Vanhusasiavaltuutettu* nosti esiin, että monet vapaaehtoistoimintaa järjestävät tahot ovatkin kehittäneet hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja, ja on erittäin tarpeellista, että niitä hyödynnettäisiin laajemmin. *Vanhusasiavaltuutettu* toi esiin, että 2015-2019 toteutettiin valtakunnallinen kärkihanke, jossa järjestöt levittivät käytäntöjä menestyksellisesti. Samankaltaista levittämishjelmaa tarvitaan myös nyt, kun samaan aikaan menossa on sote-uudistus, järjestöjen rahoituksen muutokset sekä koronapandemian aiheuttamat heikennykset erityisesti iäkkäiden hyvinvointiin ja terveyteen.

Maa- ja metsätalousministeriö kannusti ratkaisujen etsimiseen tarkastelemalla kolmannen sektorin toimintatapoja ja tukemalla neljännen sektorin ja muun yhteisölähtöisen paikallisen kehittämisen vapaaehtoistoimintaa. *Helsingin kaupunki* ja *Työttömien keskusjärjestö* katsoivat, että lyhytkestoisempi tai pop-up-tyyppinen osallistuminen tulisi ottaa huomioon myös ikääntyvien vapaaehtoistoiminnassa, silloin kun se on käytännössä mahdollista. *Lieksan kaupunki* katsoi, että keskeistä on miettiä keinoja, joilla vapaaehtoistoimintaan saadaan sitoutettua katkeamattomana jatkumona uusia toimijoita. *USKOT-foorumi* korosti, että iäkkäitä ei tulisi kohdella vain passiivisina toiminnan kohteina vaan heidän aktiivisuuttaan tulee tukea ja hyödyntää monin tavoin.

Työttömien keskusjärjestö, *Jyväskylän kaupunki* ja *Kangasalan kaupunki* katsoivat, että vapaaehtoistoiminnan paikoista ja mahdollisuuksista tiedottaminen helpottavat kullekin toimijalle sopivan tehtävän tai palvelun löytymistä. *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* ja *Hengitysliitto* katsoivat, että iäkkäille henkilöille voisi toimia paikan päällä järjestettyjen infotilaisuuksien järjestäminen, koska kaikki eivät tunne käytössä olevia verkkoalustoja, joissa yleensä välitetään tietoa vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista. *Kangasalan kaupunki* ja *MEREO/Vanhusten palvelutaloyhdistys ry* korostivat positiivisen ikäviestinnän merkitystä.

Närpiön kaupungin vanhusneuvosto ja *Porin perusturva* katsoivat, että tärkeää olisi saada äskettäin eläkkeelle jääneet tai eläkkeelle jäämässä olevat henkilöt osallistumaan vapaaehtoistoimintaan. *Porin perusturva* katsoi lisäksi, että vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista tulisi olla tietoa jo siinä vaiheessa, kun ihminen itse on vielä työelämässä. *Työttömien keskusjärjestö* nosti esiin, että vapaaehtoistoiminnan houkuttelevuutta voi lisätä purkamalla byrokratiaa. *Närpiön kaupungin vanhusneuvosto* ehdotti, että kunnissa olisi koordinoiva toiminto, joka kartoittaisi toimintoja, joihin iäkkäillä tulisi olla pääsy. Kartoituksen perusteella voitaisiin selvittää, minkälaisia tukitoimenpiteitä kunnassa tarvitaan. *Hengitysliitto* ja *Invalidiiliitto* nostivat myös esiin, että vanhus- ja vammaisneuvostojen asiantuntemusta tulisi hyödyntää entistä enemmän erilaisten kansalaistoimintaan liittyvien asioiden valmisteluvaiheessa.

Kuljetusten tarve

Monessa lausunnossa tunnistettiin myös kuljetusten merkitys vapaaehtoistoimintaan osallistumisen kannalta. *Lieksan kaupunki*, *Mansikka ry/OSPA-hanke*, *Naisjärjestöjen Keskusliitto*, *Närpiön kaupungin vanhusneuvosto* ja *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* totesivat lausunnoissaan, että harvaan asutuilla seuduilla ja haja-asutusalueilla pitkät välimatkat ja julkisen liikenteen puute voi estää iäkkäitä osallistumista

vapaaehtoistoimintaan. Myös *vanhusasiavaltuutettu* katsoi, että iäkkäiden osallistujien kannalta erittäin tärkeitä ovat toimivat ja edulliset liikenneyhteydet sinne missä vapaaehtoistoimintaa tapahtuu. *Kouvolan kaupunki* toi yleisemminkin vapaaehtoistoiminnan haasteena esiin kuljetusten järjestämisen sekä vapaaehtoisille että autettaville, ja totesi, että varsinkin maaseudulla on oltava oma auto ja paljon resursseja kustannusten kattamiseen.

Ikäinstituutti ja *Naisjärjestöjen Keskusliitto* katsoivat, että pitkien etäisyyksien alueilla kuljetukset voivat helpottaa osallistumista. Myös *Helsingin kaupunki* ja *Lieksan kaupunki* tunnistivat keskeisiksi tukitoimiksi iäkkäiden kuljetukset tai niiden tukemisen. *Närpiön kaupungin vanhusneuvosto* esitti lisäksi, että yksi ratkaisu olisi järjestää vapaaehtoistoimintaa enemmän ihmisten kotona tai pienemmissä kylissä eri puolilla kuntaa. *Naisjärjestöjen Keskusliitto* katsoi, että osallistuminen edellyttää myös toimivia vanhuspalveluita, jotka tukevat ja mahdollistavat ikääntyvien osallisuutta.

Lieksan kaupunki ja *Naisjärjestöjen Keskusliitto* totesivat lisäksi, että keskeistä olisi myös pohtia löytyisikö keinoja digitaalisuuden edistämiseksi siten, että vapaaehtoistoimintaan osallistuminen helpottuisi harvaan asutuilla alueilla. Myös *vanhusasiavaltuutettu* nosti esiin digitaalisuuden lausunnossaan ja toteaa, että erittäin tärkeä kokonaisuus iäkkäiden vapaaehtoistoiminnassa on vapaaehtoisten työ digioppimisen ja digitaalisen yhdenvertaisuuden vahvistamisessa. *Vanhusasiavaltuutetun mukaan* toinen iäkkäiden kannalta olennainen vapaaehtoistoiminnan muoto on liikkumisen ja liikunnan edistäminen ryhmissä sekä yksittäisen ihmisen tukena tai etäryhminä sekä ulkoilun tuki. Kolmas tärkeä muoto on toiminta, joka tähtää pääosin yhteisöllisyyden vahvistamiseen ja sen kautta myös vahvempaan osallisuuteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin.

2.5.3 Nuoret vapaaehtoiset

Nuoret vapaaehtoisina

Lausunnoista kävi ilmi, että nuorten houkuttelemiseksi mukaan toimintaan nimenomaan nuorten kanssa suunniteltua ja nuorille suunnattua toimintaa sekä erikseen nuorille kohdistettua viestintää. Lausunnoissa korostui oppilaitosyhteistyön ja vapaaehtoistoiminnassa hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, jotka yhteensä 15 lausunnonantajaa tunnustivat keskeisimmiksi nuorten vapaaehtoistoimintaan osallistumista lisääväksi tekijäksi.

Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto käynnisti nuorten osallistumiseen liittyvän pohdinnan kiinnittämällä huomiota siihen, että nuorten vapaaehtoistoimintaan osallistumista koskeissa tuloksissa osallistumattomuuden yhtenä syynä on, ettei kukaan ole pyytänyt nuoria mukaan. Tätä vasten tulisikin arvioida, onko tässä yksi syy nuorten vähäiseen osallistumiseen, ja jos, niin mitä tälle tulisi tehdä. *Allergia,- Iho ja Astmaliitto* ja *Jyväskylän kaupunki* katsoivat, että nuorten houkuttelemiseksi mukaan vapaaehtoistoimintaan, järjestöihin tarvitaan mukaan nuoria ikäluokkia, jotka tekevät toimintaa juuri nuorille ja kehittävät uusia toimintamalleja. *Kouvolan kaupunki* esitti, että kuntien ja eri organisaatioiden nuorisotyö ottaisi aktiivisen roolin kehittää vapaaehtoistoimintaa yhdessä nuorten kanssa. *Kilpisrauhaliitto* totesi, että henkilö- ym. resurssoinnilla voidaan vaikuttaa siihen, että nuoria saadaan houkutelua enemmän mukaan vapaaehtoistoimintaan, jotta voidaan vahvistaa nuorten tarvitsemää osaamista ja myös itseluottamusta.

Ensi- ja turvakotien liitto katsoi, että nuorten mukaan saaminen lähteekin aidosta halusta muuttaa toimintaa eri näköiseksi, ja lisäksi täytyy myös hyväksyä se, että nuoria ei välttämättä kiinnosta yhdistyksen perinteinen yhdistyksen luottamushallintoon (hallitukseen) osallistuminen, vaan suora toiminta ja halu auttaa ja osallistua pistemäisesti oman kiinnostuksen mukaisissa kohdissa. Myös *Naisjärjestöjen Keskusliitto* kiinnitti huomiota siihen, että kansalaistoiminnan muodon muuttuminen näkyy erityisesti nuoremmissa ikäluokissa; monet eivät koe yhdistystoiminnan muodollisia puolia mielekkäiksi ja jättäytyvät siksi ulkopuolelle. Ratkaisuksi tarvitaan uusia osallistumisen malleja ja yhdistystoiminnalle vaihtoehtoisia

kansalaistoiminnan organisointimuotoja. *Suomen Kennelliitto* nosti myös esiin, että nuorille on tärkeää, että toiminta on helposti saavutettavaa, ja siihen pääsee mukaan matalalla kynnyksellä. *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* tunnisti puolestaan, että nuorille voisi olla olemassa ns. minivapaaehtoistyönmalleja.

Jyväskylän kaupunki ja *MEREO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry* toivat esiin, että nuoria voi tavoittaa myös erilaisten yhteistyönä järjestettyjen tempauksien ja tapahtumien kautta. *Porin perusturva ja MEREO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry* totesivat, että vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia kannattaa mainostaa nuorten suosimilla kanavilla. *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* katsoo, että järjestötoimintaa olisi tärkeää tehdä tunnetuksi myös harrastustoiminnassa. *Tuusulan kunta* totesi, että nuorten houkuttelemiseksi mukaan toimintaan esimerkit ja oikeat ihmiset toimivat tehokkaimmin. *Helsingin kaupunki* näki, että nuorten siirtymistä autettavan roolista auttajan rooliin voisi tukea osallistuminen vapaaehtoistoimintaan iäkkäämmän vapaaehtoisen tukemana.

Oppilaitosyhteistyö

Allergia,-Iho ja Astmaliitto, Ensi- ja turvakotien liitto, Fingo ry, Hengitysliitto, Jyväskylän kaupunki, Kangasalan kaupunki, Kouvolan kaupunki, MEREO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry, Porin perusturva, Suomen Latu ry, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, Tuusulan kunta, USKOT-foorumi, Vapaaehtoistyö.fi ja Vates-säätiö tunnistavat lausunnoissaan oppilaitosyhteistyön merkityksen ja vapaaehtoistoiminnassa hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen keskeiseksi nuorten vapaaehtoistoimintaan osallistumista lisäviksi tekijöiksi.

Hengitysliitto ja *Jyväskylän kaupunki, MEREO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry ja Suomen Latu ry* totesivat, että vapaaehtoistoiminnan tunnetuksi tekemistä nuorille voidaan vahvistaa koulujen ja oppilaitosten kanssa tehtävän yhteistyön kautta. *Allergia,-Iho ja Astmaliitto, Fingo ry, Kangasalan kaupunki* suosittivat, että koulujen, oppilaitosten ja nuorisotoimen opetussuunnitelmiin ja toimintasuunnitelmiin sisällytettäisiin vapaaehtoistoiminnan esille tuominen mm. järjestöjen oppilaitosvierailuiden kautta. *Vapaaehtoistyö.fi* esitti, että oppilaitosten opetusohjelmaan otettaisiin mukaan vapaaehtoistoiminnan peruskurssi. *Vates-säätiö* totesi, että opinnollistamiselle vapaaehtoistoiminnan kontekstissa tulisi luoda lisää puitteita, sillä nuorten on havaittu olevan kiinnostuneita siitä, kuinka vapaaehtoistoiminta voi tukea nuorta työllistymisessä. *Tuusulan kunta* ehdotti, että toiminta voisi olla osana oppiaineita ja -kokonaisuuksia, joita toteutetaan yhdessä järjestöjen ja muiden vapaaehtoistoimintaa toteuttavien tahojen kanssa.

Ensi- ja turvakotien liitto toi esiin, että hyvänä keinona nuorten aktivointiin on ollut esim. korkeakoulussa valinnaisena olleet vapaaehtoistoiminnan kurssit. *Kouvolan kaupunki ja Porin perusturva* katsoivat, että oppilaitosten kurssitarjontaan voisi sisällyttää vapaaehtoistoiminnan koulutusta. *Hengitysliitto ja Porin perusturva* nostivat esiin, että vapaaehtoistoiminnasta ja harrastamisesta saatavan osaamisen huomioiminen opintopisteissä motivoi vapaaehtoistoimintaan ryhtymisessä. *USKOT-foorumi* totesi, että kouluissa, oppilaitoksissa ja nuorisotoimessa voitaisiinkin antaa nuorille mahdollisuus kertoa vapaaehtoistoiminnasta, joihin he osallistuvat. Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa olisi hyvä myös olla yhteys eri uskonnollisiin yhdyskuntiin, jotka voisivat käydä esittelemässä omaa maailmankatsomustaan ja sen perusteita.

Ensi- ja turvakotien liitto, Hengitysliitto ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö korostivat, että osaamisen tunnistaminen ja osaamismerkkien laajempi hyödyntäminen vapaaehtoistoiminnassa olisi tärkeää nuorten kannustamiseksi vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* totesi, että vapaaehtoistoiminnan koulutusta ja osaamisen tukea voidaan kehittää esimerkiksi yhteistyössä järjestöjen ja Opintokeskus Siviksen kanssa. *Vapaaehtoistyö.fi* katsoi, että oppilaille tulisi kertoa miten he voivat kartuttaa omaa osaamistaan ja saada muun muassa työtodistuksen vapaaehtoistoiminnasta.

2.5.4 Maahanmuuttaneet vapaaehtoiset

Lausunnonantajat katsoivat, että vapaaehtoistoimintaa voitaisiin hyödyntää enemmän kotoutumisen keinona. Lausunnonantajat tunnistivat, että järjestöt kaipaavat tukea maahanmuuttaneiden houkuttelemiseksi ja sitouttamiseksi toimintaan, ja tätä voisi edistää mm. koulutuksen avulla. Lisäksi tuotiin esiin, että julkisen sektorin tulisi toimia järjestökentän kanssa yhteistyössä, jotta maahanmuuttaneet löytäisivät vapaaehtoistoiminnan pariin. Lausunnoissa kiinnitettiin erityistä huomiota myös kielen merkitykseen maahanmuuttaneiden tavoittamisessa.

Vapaaehtoistoiminta kotoutumisen keinona

Allergia,-Iho ja Astmaliitto, Familia ry, Kansalaisareena ry, Porin perusturva, Suomen Latu ry, Tuusulan kunta katsoivat, että vapaaehtoistoimintaa tulisi hyödyntää nykyistä laajemmin kotoutumisen keinona. Familia ry ja Tuusulan kunta toteavat, että vapaaehtoistoiminta voi ensinnäkin tukea maahanmuuttanutta kielen oppimisessa. Familia ry ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö totesivat lisäksi, että vapaaehtoistoiminnan kautta voi luoda verkostoja, jotka voivat edesauttaa esimerkiksi työllistymisessä. Työttömien keskusjärjestö toi esiin, että vapaaehtoistoiminta on johtanut kouluttautumiseen ja työllistymiseen. Tuusulan kunta tunnisti, että vapaaehtoistoiminta palvelisi hyvin myös tutustumista suomalaiseen työelämään.

Familia ry ja Tuusulan kunta tunnistivat, että osallistuminen vapaaehtoistoimintaan voi lisätä omaoimijuutta ja kuulumista yhteisöön ja tätä kautta edistää myös hyviä väestösuhteita sekä kaksisuuntaista kotoutumista. Myös Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että vapaaehtoistoimintaan osallistuvien toimijoiden monimuotoistuminen voi olla keino estää yhteiskunnallista polarisoitumista ja luoda sosiaalista yhteenkuuluvuutta. USKOT-foorumi nostaa esiin, että uskonnollisissa yhdyskunnissa maahanmuuttaneet ja syntyperäiset asukkaat voivat saman uskon kautta kokea ykseyttä, yhdenvertaisuutta ja ihmisarvoa.

Maahanmuuttaneiden ottamisessa mukaan toimintaan havaittiin haasteita

MEREO/ Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry toi omasta toiminnastaan esiin havainnon, että yhdistys ei tällä hetkellä pysty tarjoamaan vapaaehtoistehtäviä suomen kieltä taitamattomille, koska vapaaehtoiset tapaavat asiakkaan perehdytyksen jälkeen yksin. Yhdistys katsoo, että kyseeseen voisi kuitenkin tulla esim. tuettu parityöskentely työntekijän kanssa. Myös IBD ja muut suolistosairaudet ry toi esiin saman haasteen; maahanmuuttaneiden suolistosairaiden kohdalla suurin osallistumisen haaste on kielitaidon ja käänösresurssien puute.

Miten vapaaehtoistoiminnasta voidaan tehdä saavutettavaa eri taustoista tuleville

Allergia,-Iho ja Astmaliitto, Tuusulan kunta ja Suomen Latu ry katsoivat, että järjestöt tarvitsisivat koulutusta siitä, miten maahanmuuttanut henkilö kohdataan ja minkälainen vapaaehtoistoiminnan kulttuuri eri maissa on. Myös Familia ry kiinnitti huomiota siihen, että järjestöt tarvitsevat tukea kulttuurisensitiiviseen työotteeseen. Tuusulan kunta nosti esiin, että maahanmuuttajien omat yhdistykset pääkaupunkiseudulla toimivat tässä rohkaisevina esimerkkeinä. Myös Kansalaisareena ry tunnisti maahanmuuttaneiden omien järjestöjen toiminnan merkityksen ja toteaa, että maahanmuuttaneiden henkilöiden itsensä perustamat ja pyörittämät yhdistykset ovat tärkeä kotoutumisen keino, ja näille tarjottua tukea sekä yhdistysten verkostoitumisen edistämistä tulee tukea. Vapaaehtoistyö.fi ja USKOT-foorumi korostivat sitä, että maahanmuuttaneet nähdään aktiivisina toimijoina eikä vain kohderyhmänä.

IBD ja muut suolistosairaudet ry, Familia ry, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, Tuusulan kunta ja Vapaaehtoistyö.fi kiinnittivät huomiota kielen merkitykseen maahanmuuttaneiden tavoittamisessa. IBD ja muut suolistosairaudet ry totesi, että mahdollisuudet kääntää perustietoa ja yhdistyksen viestintää

useammalle kielellä voisi helpottaa sitä, että ei-suomenkieliset ihmiset löytäisivät mukaan potilasjärjestön toimintaan, ja myös vertaistukea voitaisiin tarjota useammalla kielellä. *Familia ry* korosti, että vapaaehtoisille tarjottavaa koulutusta, viestintää ja tukea tulisi saada myös muullakin kielellä kuin suomeksi. Järjestöt kaipaavat tukea vieraskielisen materiaalin tuottamiseen, kääntämiseen, verkkosivujen käännösten vastaavuuteen eri kieliversioilla. *Vapaaehtoistyö.fi* kiinnitti huomiota siihen, että organisaatioilla tulisi olla valmius ottaa vastaan maahanmuuttajataustaisia vapaaehtoisia, joiden kielitaito ei välttämättä ole suomeksi riittävä. *Familia ry* ja *Tuusulan kunta* myös totesivat, että järjestöt kaipaavat ylipäänsä rohkaistusta toteuttaa vapaaehtoistoimintaa ja siihen liittyviä tukitoimintoja myös muilla kielillä. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* toi esiin, että maahanmuuttaneiden vapaaehtoistoimintaan osallistumista voidaan edistää painottamalla vapaaehtoistoimintaa kielen oppimisen yhtenä tärkeänä ja maksuttomana oppimisympäristönä. *Porin perusturva* kuitenkin huomautti, että suomalaista kulttuuria tuntemattoman tai puutteellisen kielitaidon omaavan henkilön tulisi aloittaa sellaisesta vapaaehtoistoiminnan muodosta, jossa toiminta tapahtuu ryhmämuotoisesti.

Esimerkkejä lausunnonantajien omasta toiminnasta

Allergia,-Iho ja Astmaliitto toi esiin, että se on järjestänyt jäsenyhdistystensä työntekijöille koulutuksia kulttuurisensitiivisestä vapaaehtoistoiminnasta ja nyt suunnitteilla on erikielisten materiaalien tuottaminen. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* totesi, että maahanmuuttaneiden henkilöiden mukaan ottamiseksi on jo valmiita toimintamalleja ja aineistoja, kuten Osallistava turvallisuus maahanmuuttajille -hankkeessa luodut toimintamallit, jossa palokuntapuolella tarjottiin vapaaehtoistoimintaa maahanmuuttajille. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö esittääkin, että oikeusministeriön koordinoima vapaaehtoistoiminnan tuki voisi sisältää tiedottamista tämän tyyppisistä toimintamalleista. *USKOT-foorumi* kertoi, että joissakin uskonnollisissa yhdyskunnissa järjestetään mm. suomen kielen opetusta maahanmuuttaneille jäsenille.

Tuusulan kunta totesi lisäksi, että sillä ei ole systemaattista toimintatapaa eri taustoista tulevien henkilöiden sitouttamisessa mukaan vapaaehtoistoimintaan, mutta kunnalla on esimerkkejä kunnan ja järjestökentän yhteistyöstä aiheeseen liittyen. Kunnan järjestöfoorumissa on esimerkiksi syntynyt ajatus yhdistysten sillanrakentamistoiminnasta, jossa maahanmuuttaneita henkilöitä kannustettaisiin saattaen harrastuksiin. Ukrainan kriisin myötä kunnan maahanmuuttopalvelut ovat myös kouluttaneet vapaaehtoisia venäjän- ja ukrainankielen tulkkeja avuksi ukrainalaisten palveluneuvontaan ja vertaisryhmätoimintaan.

Yhteistyö julkisen sektorin kanssa

Allergia,-Iho ja Astmaliitto ja *Suomen Latu ry* kiinnittivät huomiota siihen, että julkiselta sektorilta tulisi saada riittävästi tukea siihen, että vapaaehtoistoimintaa voitaisiin hyödyntää paremmin kotoutumisen keinona. *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* totesi, että yhteistyön koordinointi vapaaehtoistoiminnan järjestäjien ja julkisen sektorin välillä mahdollistaa kolmannen sektorin osallistumisen kotouttamiseen. Liitto ehdotti, että viranomaiset voisivat kertoa eri taustoista tulleille alueen järjestöistä. Myös *Vapaaehtoistyö.fi* katsoi, että maahanmuuttaneille tulisi kertoa vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista ja heitä tulisi ohjata toiminnan pariin. Toisaalta maahanmuuttajille voi olla tarpeen avata sitä, mitä vapaaehtoistoiminta merkitsee Suomessa.

Tuusulan kunta toi edelliseen liittyen esiin huolensa siitä, että nykyisten koto-koulutusten sisältö keskittyy eniten suomen kielen harjoitteluun sekä ammattiin valmistavien opintojen valmiuksien saamiseen, ja on kiinni yksittäisestä kouluttajasta, osaako hän tuoda esille yhdistysten ja vapaaehtoistoiminnan hyötyjä ja sen merkitystä osana kotoutumista. Tuusulan kunta ehdotti, että koto-koulutusten konseptiin voisi tarjota valmiita ja paikkakuntakohtaisesti räätälöitäviä sisältöjä asian esiin nostamiseksi säännönmukaisesti. *Suomen Latu ry* kiinnitti huomiota siihen, että jokaisen järjestön ei tarvitsisi myöskään järjestää aina omaa toimintaa, vaan esimerkiksi vastaanottokeskuksissa järjestöt voisivat myös esitellä toimintaansa yhdessä.

Kouvolan kaupunki puolestaan katsoi, että maahanmuuttaneiden hakeutumista vapaaehtoistoimintaan auttaisi, jos virallisesti organisoitu vapaaehtoistoiminta voitaisiin nähdä palkkatyöhön rinnastettavana tavoitteellisena toimintana, jos työllistyminen ei onnistu. *Kuntaliitto* puolestaan katsoi, että maahanmuuttajien kielitaidon kehittäminen madaltaisi heidän kynnystään osallistua vapaaehtoistoimintaan.

2.5.5 Tuettu vapaaehtoistoiminta

Lausunnonantajat pitivät yleisesti ottaen tuetun vapaaehtoistoiminnan kehittämistä ja laajempaa soveltamista tärkeänä. Toiminta nähtiin keinona tehdä vapaaehtoistoinnasta saavutettavampaa eri väestöryhmille. Lausunnonantajat toivat lausunnoissaan esiin myös erilaisia keinoja laajentaa tuetun vapaaehtoistoiminnan hyödyntämistä Suomessa.

Helsingin kaupunki, Jyväskylän kaupunki, Kansalaisareena ry, Kouvolan kaupunki, Kuntaliitto, Naisjärjestöjen keskusliitto, Vates-säätiö ja Vuolle Settlementti toivat lausunnoissaan esiin, että tuetulla vapaaehtoistoinnalla voidaan edistää laajasti eri väestöryhmien hyvinvointia ja osallisuutta sekä tavoittaa niitä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Lausunnoissa nostettiin esimerkkeinä esiin tuetun vapaaehtoistoiminnan käyttömahdollisuudet maahanmuuttaneiden kotouttamisessa, tuen tarpeessa olevien perheiden mukanaolon lisäämisessä, työkykyisten työ- ja toimintakyvyn edistämässä, kehitysvammaisten hyvinvoinnin ja osallistumisen edistämässä, ikääntyneiden vapaaehtoistoimintaan sitouttamisessa sekä nuorten houkuttelemisessa mukaan vapaaehtoistoimintaan. *Kangasalan kaupunki* näki tuetun vapaaehtoistoiminnan mallin käyttökelpoisena jokaisen henkilön kohdalla, joka tarvitsee rohkaisua tai epäilee kykyänsä selvittää tehtävästä itsenäisesti. Myös *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* katsoi, että tuetun vapaaehtoistoiminnan mallien kehittäminen edistäisi kaikkien osallistumista vapaaehtoistoimintaan kielitaidosta tai taustasta huolimatta.

Vuolle Settlementti ry toi esiin, että tuetun vapaaehtoistoiminnan järjestäminen on vielä vähän hyödynnetty toiminnan muoto. Viisi lausunnonantajaa kiinnitti huomiota siihen, että tuettu vapaaehtoistoiminta edellyttää osaavaa ohjausta, eli resursointia. Lisäksi *Kangasalan kaupunki* totesi, että tuetun vapaaehtoistoiminnan mallien käyttöönottamiseksi yhteistyö ja tiedottaminen vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista on ensiarvoisen tärkeää. *Suomen Settlementtiliiton* mukaan kehittämistyön jatkuvuuden turvaaminen ja tulosten laaja levittäminen on keskeistä, jotta kehittämishankkeiden tulokset saataisiin mahdollisimman laajasti käyttöön. *Jyväskylän kaupunki* ja *Kouvolan kaupunki* katsoivat, että tuetun vapaaehtoistoiminnan toimintamallien rakentaminen tukisi toiminnan laajenemista.

MEREO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry ja *Vuolle Settlementti ry* korostivat lausunnoissaan, että tuettuun vapaaehtoistoimintaan liittyvät koulutukset auttaisivat ottamaan tuetun vapaaehtoistoiminnan malleja käyttöön. Lisäksi yhdistykset totesivat, että vapaaehtoistoiminnan koordinaattorit tarvitsevat myös esimerkkejä siitä, millaisia tehtäviä he voivat suunnitella ja miten koordinaatio toimii käytännössä. *Kouvolan kaupunki* nosti esiin, että myös vapaaehtoiset tarvitsevat kommentteja ja kertomuksia muilta vapaaehtoisilta siitä, mitä vapaaehtoiselta ”vaaditaan” ja mitä hän siitä itse saa.

Suomen Settlementtiliitto kiinnitti huomiota siihen, että toimintamuodon tunnistaminen ja ymmärtäminen rahoittajien puolelta on tärkeää. *Kansalaisareena ry* lausui, että tuetulle vapaaehtoistoinnalle tulisi myöntää nykyistä enemmän rahoitusta. *Kangasalan kaupunki* ja *Vuolle Settlementti ry* katsoivat, että julkinen rahoitus voisi ohjautua tuetun vapaaehtoistoiminnan koordinointiin ja tiedottamiseen sekä koulutusmateriaalien yhtenäistämiseen. *Vuolle Settlementti ry* totesi, että yleinen asenne ja rahoittajien painotuspisteet tuetun vapaaehtoistoiminnan suuntaan vaikuttavat toiminnan yleistymiseen. *Naisjärjestöjen Keskusliitto* toi esiin, että rahoitusmallien on tärkeää huomioida myös tuetun vapaaehtoistoiminnan toiminnan tavoitteiden yhteiskunnallinen merkitys ja tulokellisuus, ei pelkästään toiminnan piirissä oleva henkilömäärä. *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* sekä *Hengitysliitto* nostivat lisäksi esiin,

että tuetun vapaaehtoistoiminnan kehittäminen paikallistasolla vaatii osaamisen tukea esimerkiksi järjestöverkostojen kautta ja kuntien ja hyvinvointialueiden taloudellista tukea. *Jyväskylän kaupunki* totesi, että toimintamallien kehittäminen vaatii julkista rahoitusta.

2.6 Yhteiskunnalliset rakenteet vapaaehtoistoiminnan ympärillä

2.6.1 Oikeusministeriön koordinaatiovastuu

Lausunnoissa pidettiin tärkeänä, että vapaaehtoistoimintaa koskevat asiat koordinoidaan valtioneuvostossa yhdestä ministeriöstä. Koordinaatiossa tunnistettiin edelleen selkeyttämisen varaa.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö toteaa, että on erittäin tervetullutta, että vapaaehtoistoiminnan koordinaatiovastuu on keskitetty oikeusministeriön alaisuuteen. Toisaalta vapaaehtoistoiminnan ja viranomaisten yhteistyö voi edellyttää sopimuksellisuutta ja tilanteen mukaan myös muita vastuuministeriöitä. Vapaaehtoistoiminnan tueksi tarvitaan järjestelmällistä tiedottamista oikeusministeriön koordinoituvastuun tunnetuksi tekemiseen. *KYT ry, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry ja Satakunnan Yhteisökeskus* nostavat lausunnoissaan esiin, että valtioneuvostotasolla tulisi selventää sitä, mikä on oikeusministeriön (lausunnoissa oli virheellisesti mainittu OKM) rooli vapaaehtoistehtäviä tarjoavien toimijoiden tukemisessa. Lausijat kannustavat myös siihen, että jatkossa yhdistyksiä koskevissa asioissa lausuntoja pyydetäisiin myös pieniltä yhdistyksiltä.

Vanhusasiavaltuutetun mukaan on tärkeää, että Vapaa -Fri! -hanke yhdistäisi jatkossa eri ministeriöitä toimimaan vapaaehtoistoiminnan edellytysten parantamiseksi. Tämä olisi myös tärkeä viesti hyvinvointialueille ja kunnille siitä, että myös valtakunnallisesti vapaaehtoistoimintaa halutaan viedä eteenpäin poikkisektorisena yhteistyönä.

2.6.2 Lainsäädäntöön liittyvät haasteet

Lausunnoissa tuotiin esiin huomioita koskien erilaisia lainsäädäntöön liittyviä haasteita, ja niissä otettiin kantaa myös tarpeeseen säätää vapaaehtoistoimintaa koskeva erillislaki. Suuri osa esitetyistä huomioista liittyi työttömyysturvalain sääntelyyn. Mainitut havainnot on koottu omaan alalukuunsa ”työttömän oikeus toimia vapaaehtoisena”. Muut havainnot liittyivät iäkkäiden henkilöiden parissa toimivan vapaaehtoisen rikostaustan tarkistamiseen, kevyemmän kansalaistoiminnan rekisteröintimahdollisuuteen, matkakulujen verovähennysoikeuteen, pienimuotoista yritystoimintaa tekevien yhdistysten vapauttamiseen veroilmoitusten tekemisestä, tilinkäyttöön ja rahasiirtoihin liittyvään hallintokuormitukseen, perhevapaalla olevien sosiaaliturvan yhteensovittaminen ongelmiin vapaaehtoistoiminnasta tai siihen liittyvästä koulutuksesta saataviin korvauksiin sekä vapaaehtoisten palkitsemiseen ja vakuuttamiseen.

Vapaaehtoistoimintaa koskevan erillislain säätäminen

Yhteensä kahdeksan (8) lausunnonantajaa otti lausunnossaan kantaa väliraportissa esitettyyn kysymykseen vapaaehtoistoimintaa koskevan erillislain säätämistarpeesta. Näkemykset jakaantuivat suhteellisen tasaisesti sen suhteen, nähtiinkö erillislaille tarvetta vai ei.

Aivo- ja astmaliitto, sisäministeriö ja Tuusulan kunta katsoivat, että vapaaehtoistoimintaa koskevan erillislain säätämisen selvittäminen voisi olla tarpeen. *Perusteluksi Aivo- ja astmaliitto ja Tuusulan kunta* esittivät, että ilman erillislakia voi olla todennäköistä, että havaitut menettelyt työttömyysturvan epäämässä tulevat jatkumaan, jolla on vaikutusta siihen, miten vapaaehtoistoimintaa voidaan markkinoida järjestöjen taholta. *Kouvolan kaupunki* ei ottanut suoraan kantaa erillislain tarpeellisuuteen, vaan esitti lausunnossaan sen sijaan kysymyksen siitä, miten vapaaehtoistoimintaa koskevan lain valvonta toteutettaisiin, ja kiinnitti huomiota siihen, että lainsäädäntö voisi tuoda haasteita julkishallinnolle.

Jyväskylän kaupunki, Suomen Latu ry, MEROO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry ja Vanhusasiavaltuutettu eivät puolestaan nähneet tarvetta erillislain säätämiseksi. *Jyväskylän kaupunki* totesi kuitenkin, että olemassa olevat ohjeistukset ja säädökset tulisi koota yhteen helposti saavutettaviksi. *Kangasalan*

kaupungin arvion mukaan lainsäädäntökehikon sijaan tarvitaan muuta ohjeistusta ja julkisen toimijan yhteisiä toimintamalleja osallisuuden tukemiseen. *MEREO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry* totesi, että erillisille ei ole tarvetta, kunhan säädökset ovat ajantasaisia, selkeitä ja saavutettavissa kaikille. *Vanhusasiavaltuutettu* totesi, että tarpeen on pikemminkin lisätiedotus, jotta yhteen paikkaan koottu lainsäädäntö ja ohjeet tulisivat tunnetuiksi. *Kuntaliitto* piti yleisesti ottaen tärkeänä, että lainsäädännön muodostamat tulpat tunnistetaan entistä paremmin ja niihin etsitään aktiivisesti ratkaisuja.

[Erilaiset lainsäädännöstä tai viranomaisvaatimuksista johtuvat haasteet](#)

lääkkäiden parissa toimivan vapaaehtoisen rikostaustan tarkistaminen

Ikäinstituutti, Kangasalan kaupunki, opetus- ja kulttuuriministeriö, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, Vanhusasiavaltuutettu ja Vapaaehtoistyö.fi-palvelu ja nostivat lausunnoissaan esiin kysymyksen lääkkäiden henkilöiden parissa toimivan vapaaehtoisen rikostaustan tarkistamisesta. *Ikäinstituutti* totesi, että ikääntyvien suhteen turvallisuus on alati kasvava huoli, ja auttamisessa tulee varmistaa auttajan tausta, ja että hän auttaessaan edustaa jotakin järjestöä. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* katsoi, että lääkkäiden tai muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai vapaaehtoistoimintaan osallistuvilta tulisi edellyttää samanlaista rekisteritietojen tarkistamista kuin lasten kanssa työskenteleviltä. *Vanhusasiavaltuutettu* totesi, että vapaaehtoistoimintaan osallistuvan rikostaustan selvittäminen on tarpeellista silloin, kun toiminnan piirissä on sellaisia henkilöitä, joiden itsemääräämiskyky ja kyky huolehtia omista eduistaan on heikentynyt. *Kangasalan kaupunki* esitti, että lääkkäiden joukosta tulisi tunnistaa ne asiakkuudet, joissa on tarve tällaiselle erityissuojaukselle.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toi esiin, että myös ikäihmiset kokevat kaltoinkohtelua ja väkivaltaa, mikä on uskottua yleisempää. *Opetus- ja kulttuuriministeriö* piti ikääntyneiden kanssa työskentelemään haluavien vapaaehtoisten mahdollisen rikostaustan selvittämistä tärkeänä, ja piti hyvänä, että oikeusministeriö harkitsisi tai selvittäisi tähän liittyvän lakimuutoksen tarpeellisuutta ikäihmisten hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi. *Vapaaehtoistyö.fi* nosti esiin, että sen asiakaspalveluun on tullut kyselyitä tarvittavista rikosrekisteriotteista.

Kevyempi rekisteröintimahdollisuus

Hengitysliitto, Kouvolan kaupunki, Kuntaliitto, Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto, Naisjärjestöjen Keskusliitto, Siskot ja Simot ry ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö nostivat lausunnoissaan esiin tarpeen kevyemmälle rekisteröintimahdollisuudelle. *Kuntaliiton* mukaan kevyempi rekisteröintimahdollisuus voisi innostaa käyntiin uutta toimintaa. *Kouvolan kaupunki* katsoi, että valmisteltu toimintaryhmälaki tarvitaan selventämään vapaaehtoistoiminnan muotoja ja hallintoa, ja se loisi yhdistyslainsäädännön rinnalle ryhmien uusia toimintavaihtoehtoja. *Maaseutupolitiikan HYMY-verkosto* totesi, että ehdotus uudesta toimintaryhmälaki, ja tähän liittyen kevyemmästä rekisteröitymismuodosta, on hyvä ja tärkeä uudistus. *Siskot ja Simot ry* lausui, että toimintaryhmälaki on säädettävä ja lisäksi on poistettava tarpeettomia yksityiskohtaisia yhdistyslain määräyksiä. *Naisjärjestöjen Keskusliitto* totesi, että yhdistystoiminnalle tarvitaan vaihtoehtoisia kansalaistoiminnan organisointimuotoja. Kansalaistoiminta muuttaa muotoaan ja monet eivät koe yhdistystoiminnan muodollisia puolia mielekkäiksi ja jättäytyvät siksi ulkopuolelle, vaikka toiminnan muu sisältö olisi mielekästä. *Kangasalan kaupunki* halusi tuoda esiin, että vaikka toimintaryhmä uutena oikeushenkilönä saattaisi selkeyttää vastuita kunnallisissa yhteistyö- ja vastuukysymyksissä, sääntely voi kaventaa ihmisten toimijuutta erityisesti nopeissa vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksissa.

Allergia, -Iho ja Astmaliitto, Hengitysliitto, Kansalaisareena ry, Mansikka ry/OSPA-hanke ja Siskot ja Simot ry katsoivat lausunnoissaan, että on tärkeää mahdollistaa rekisteröimättömien ryhmien oikeus hakea rahoitusta niiden toimintaan. *Mansikka ry/OSPA-hanke* kiinnitti lisäksi huomiota siihen, että maaseudulla on paljon ei-rekisteröityneitä toimijoita, eivätkä nämä vapaamuotoiset ryhmät voi hakea hankerahoitusta.

Näiden vapaamuotoisten toimijoiden ongelmana on myös rahaliikenne. Tilin avaaminen pankissa vaatii rekisteröityneen tahon tai tilin voi avata yksityishenkilönä, ei toimijaryhmänä ilman Y-tunnusta.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö katsoi, että toimintaryhmälaki voi olla osalle toimijoita tervetullut, joskin kolmatta sektoria koskeva lainsäädäntö on jo olemassa. Mahdollisen uuden lainsäädännön laatimisessa on varmistettava, ettei kevennetyillä malleilla luoda tilaa rikollisuudelle tai harmaalle taloudelle. *Hengitysliitto* katsoi, että esitetty toimintaryhmälaki on askel oikeaan suuntaan, mutta vaatii vielä hiomista erityisesti osallistujien vastuukysymysten suhteen.

Muut lainsäädäntöä koskevat huomiot

Kouvolan kaupunki ja *MEREO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry* nostivat lausunnoissaan esiin epäselvyydet vapaaehtoisten vakuuttamisessa. *MEREO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry* totesi, että selkeytystä tarvittaisiin sen suhteen, kuka on viime kädessä vastuussa, jos jotain sattuu, ja mitä kaikkea vapaaehtoiset saavat tehdä. Tulisi selvittää, kattaako esim. ryhmätapaturmavakuutus myös uimahallissa mahdollisesti sattuvat vahingot. *Kouvolan kaupunki* totesi, että valtiovalta voi tukea kaikkia toimijoita selvittämällä vapaaehtoistoiminnassa tarvittavan vakuuttamisen muodot ja kustannukset.

Kouvolan kaupunki esitti, että valtiovalta valmistelisi sääntelyä siitä, että vapaaehtoistoimija voi vähentää verotuksessa toimintakuluja, kuten matkakuluja. *IBD ja muut suolistosairaudet ry* totesi puolestaan, että vapaaehtoisten palkitsemisen tulee olla mahdollista järkevissä rajoissa. *Lieksan kaupunki* toi puolestaan esiin, että tarkoituksenmukaista voisi olla harkita taloudellisesti hyvin pienimuotoista yritystoimintaa tekevien yhdistysten vapauttamista veroilmoitusten tekemisestä. *Jyväskylän kaupunki* kertoi, että kotihoidon asiakkaiden osalta tarvitaan asiakkaan suostumus ja esim. kertaluonteisessa avussa ei kirjallisen suostumuksen saaminen ole aina mahdollista niin nopeassa aikataulussa kuin avun tarve olisi.

Suomen Latu ry toi esiin, että pankkien tiukka tulkinta järjestöjen hallitusten jäsenten taustojen selvittämisestä lisää vapaaehtoisten byrokratiaa; pankit ovat ottaneet yhdistyslakia tiukemman linjan. *Fingo ry* totesi, että tilinkäyttöön ja rahasiirtoihin liittyvä kontrolli ja hallintokuormitus ovat lisääntyneet. Tiukentuneet menettelytavat ovat vaikeuttaneet kansalaisjärjestöjen tilien hallintaa ja rahasiirtoja. Kehitysjärjestöt, joilla on yhteistyökumppaneita ja avustuskohteita kehittyvissä ja hauraissa maissa joutuvat joko käyttämään huomattavasti enemmän resurssejaan erilaisten hallinto- ja varmistustoimien takia tai pahimmillaan pankit ovat kieltäytyneet rahasiirroista. Taustalla on geopolittisistä syistä johtuvat pakotteet sekä valmisteilla oleva EU-lainsäädäntö, joka tähtää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan. Suuret ja vahvat kansalaistoimijat pystyvät vastaamaan kasvaneisiin vaatimuksiin paremmin mutta pienille ja/tai vapaaehtoisvoimin toimiville järjestöille nämä saattavat muodostua toiminnan kynnyskysymyksiksi.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö esitti, että sosiaaliturvan ja vapaaehtoistoiminnan yhteensovittamisen ongelmat, kuten perhevapaalla olevien sosiaaliturvan yhteensovittaminen esimerkiksi vapaaehtoistoiminnasta tai siihen liittyvästä koulutuksesta saataviin korvauksiin, tulisi poistaa. Asia on korostunut pienten lasten vanhempien osallistuessa perhevapaan aikana palokuntatoimintaan ja sen edellyttämään koulutukseen. Tilanne on ongelmallinen, koska vapaaehtoistoimintaan osallistuminen edellyttää koulutusta ja koulutukseen tai harjoitukseen osallistuminen voi aiheuttaa tapaturmariskejä, jonka vuoksi osallistujien vakuuttaminen on välttämätöntä. Vakuuttaminen voi puolestaan edellyttää koulutuksen järjestämistä palkallisena.

[Työttömän oikeus toimia vapaaehtoisena](#)

Yhteensä 26 lausunnonantajaa otti launnonssaan kantaa raportissa esitettyyn kysymykseen työttömän oikeudesta osallistua vapaaehtoistoimintaan. Yhteensä seitsemän (7) lausunnonantajaa toi esiin omassa toiminnassaan esiintyneitä haasteita asian suhteen, ja yhteensä 19 lausunnonantajaa katsoi, että tilannetta tulisi parantaa joko lainsäädäntöä muuttamalla tai muulla tavoin, tai ainakin asiaa tulisi selvittää

tarkemmin. Kolmessa (3) lausunnossa katsottiin, että nykyinen lainsäädäntö ja sen soveltamiskäytäntö ovat selkeät, eikä välitöntä tarvetta lainsäädännön muuttamiselle näin ollen ole.

Havaintoja käytännöstä

Enter ry, Familia ry, Fingo ry, Helsingin kaupunki, Työttömien keskusjärjestö ry, sisäministeriö ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö toivat lausunnoissaan esiin, että he ovat tunnistaneeet oman alansa toiminnassa epäselvyyksiä liittyen työttömän oikeuteen toimia vapaaehtoisena.

Enter ry täsmensi, että yhdistyksellä on ollut tapauksia, joissa tietotekniikka-alan ammattilainen on jäänyt työttömäksi vähän ennen eläkkeelle jäämistä, ja he ovat nähneet digiopastuksen mahdollisuutena ylläpitää omaa osaamistaan ja tuovan edes teoreettisen mahdollisuuden työhön palaamisesta. Työvoimatoimistosta digiopastus on nähty työhön verrattavana asiana, eikä sitä ole hyväksytty. *Familia ry* toi puolestaan esiin, että sen toiminnassa on ilmennyt haasteita työttömien kohdalla, erityisesti maahanmuuttaneiden vapaaehtoisten keskuudessa. Osa ei ole uskaltanut ryhtyä vapaaehtoiseksi, koska he ovat pelänneet työttömyyskorvauksensa puolesta. *Sisäministeriö* toi esiin, että on olemassa viitteitä siitä, että työttömyyden ja turvallisuuteen liittyvän vapaaehtoistoiminnan yhdistämiseen on liittynyt epäselvyyksiä erityisesti pelastustoimissa. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* toi esiin yhtenä pelastusalan vapaaehtoistoiminnan haasteena palkkatoiminnan ja vapaaehtoistoiminnan välisen rajanvedon haasteet.

Työttömien Keskusjärjestö ry kertoi, että vapaaehtoistoimintaan osallistumisen pelko on noussut suhteellisen säännöllisesti esiin sen toiminnassa. Usea työtön on maininnut järjestölle peloistaan ja huolestaan, että jää ”vapaaehtoistoinnasta kiinni” ja menettää työttömyysetuutensa määräajaksi. Työttömät ovat kokeneet asian selvittämisen TE-palveluiden kanssa haastavaksi. Yleinen TE-palveluiden neuvonta kehottaa pääsääntöisesti ottamaan yhteyttä omaan TE-asiantuntijaan asian tiimoilta, mutta asiantuntijaan ei kuitenkaan saa yhteyttä noin vain, sillä heillä ei nykyisin ole asiantuntijakohtaista puhelinnumeroa. Oman asiantuntijan yhteydenotossa saattaa mennä viikkoja ja työttömän halu vapaaehtoistoimintaan ehtii hiipua. *Työttömien Keskusjärjestölle* tulleiden yhteydenottojen perusteella näyttää, että tulkinnoissa vapaaehtoistyön luonteesta ja sen mahdollisesta sanktioimisesta on sekä asiantuntijakohtaisia että alueellisia eroja.

Porin perusturva totesi, että niiden toiminnassa ei ole tullut haasteita esiin työttömän oikeudessa osallistua vapaaehtoistoimintaan, koska vapaaehtoistoimintaan osallistuminen ei ole palkallista toimintaa. *Jyväskylän kaupunki* puolestaan toi esiin, että vapaaehtoisen on välillä vaikea ymmärtää, miksi työtön ei voi olla vapaaehtoisena yksityisellä toimijalla.

Tulisiko asiaa selvittää tarkemmin?

Familia ry, Fingo ry, Helsingin kaupunki, Hengitysliitto, Kansalaisareena, Kuntaliitto, KYT ry, opetus- ja kulttuuriministeriö, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry, Satakunnan Yhteisökeskus, Siskot ja Simot ry, sisäministeriö, Suomen Naisjärjestöjen Keskusliitto, Työttömien Keskusjärjestö ry, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, Suomen Setlementtiliitto ry, Tuusulan kunta, Vates-säätiö ja Vuolle Setlementti ry katsoivat lausunnoissaan, että työttömän oikeutta osallistua vapaaehtoistoimintaan tulisi parantaa joko lainsäädäntöä muuttamalla tai muulla tavoin, tai ainakin asiaa tulisi selvittää tarkemmin.

KYT ry ja *Satakunnan Yhteisökeskus, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry* katsoivat, että ongelmana on pelotevaikutuksen lisäksi myös lainsäädäntö, ja vapaaehtoistoiminnan elinvoimaisuuden ja kansalaisten tasapuolisen kohtelun näkökulmasta vapaaehtoistoiminnan vaikutukset työttömyysetuuksiin tulee ratkaista tavalla, joka mahdollistaa työttömien henkilöiden osallistumisen vapaaehtoistoimintaan. Asian ratkaisemiseksi tarvitaan mahdollisesti lainsäädännön tason muutoksia, ja lisäksi ohjeistusta järjestö- ja työttömyysturva-ammattilaisille ja ymmärryksen lisäämistä näiden toimijoiden välillä. *Familia ry, Fingo ry,*

Helsingin kaupunki ja Kansalaisareena kannattivat ehdotusta selkeyttää olemassa olevaa lainsäädäntöä. *Simot ja Siskot ry* katsoo, että työttömien oikeudelle osallistua vapaaehtoistoimintaan on saatava tarvittava lainsäädännön tuki, jota noudatetaan kaikissa TE-keskuksissa. *Tuusulan kunta* katsoi, että vapaaehtoistoiminnan erillislain säätämistä tuli selvittää, sillä ilman erillislakia on todennäköistä, että havaitut menettelyt työttömyysturvan epäämisessä tulevat jatkumaan.

Työttömien keskusjärjestö ry katsoi, että työttömänä vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen tarvitaan selkeät ja yksiselitteiset linjaukset, joissa ei jää porsaanreikiä pelättäväksi. *Suomen Naisjärjestöjen Keskusliitto* totesi, että on tärkeää poistaa osallistumisen rakenteelliset ja lainsäädännölliset esteet, kuten työttömyysturvalain vapaaehtoistoimintaa rajoittava tulkinta. *Suomen Setlementtiliitto ry* ja *sisäministeriö* toteavat, että epäselvyydet työttömän oikeudessa osallistua vapaaehtoistoimintaan tulisi selvittää osana hankekokonaisuutta. *Opetus- ja kulttuuriministeriö* katsoi, että koska tilanne ei ole muuttunut aiempien selvitysten jälkeen ja työvoimaviranomaisten ohjeiden päivittämisestä huolimatta, vaikuttaa siltä, että voimassa oleva lainsäädäntö on jäänyt ajastaan jälkeen, eikä ota huomioon järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan ammattimaistumista. *Opetus- ja kulttuuriministeriö* puolsi raportissa esitettyjä näkemyksiä, joiden mukaan työttömyysturvalaissa oleva epäkohta tulisi korjata kyseistä säännöstä muuttamalla.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö totesi, että välitön työttömyysturvan tai muun sosiaaliturvan menettämisen riski tulee poistaa eikä siihen riitä, että työttömällä on mahdollisuus tarkistuttaa TE-toimistosta vapaaehtoistoiminnan vaikutus työttömyysturvaansa. Tiedon kysyminen voi johtaa työttömyysturvan katkaisuun, työnhakijalle tehtävän kyselyn, vastineen, asian käsittelyn ja työmarkkinapoliittisen lausunnon tiedoksi saannin ajaksi ja erilaisiin yksilö-, alue- tai tapauskohtaisiin tulkintoihin ja vapaaehtoisten eriarvoiseen kohteluun ja työttömyysturvan maksatuksen viiveisiin ja taloudellisiin ongelmiin. Vapaaehtoistoiminnan ja palkkatyön välinen rajanveto on tällä hetkellä erityisen ongelmallinen palokuntapuolella, jossa aiemmin vapaaehtoistoiminnaksi arvioitu varallaolo on EU:n työaikadirektiivin perusteella katsottu työksi. Sinällään on hyvä, että vapaaehtoista suojellaan, mutta rajanveto tulisi tehdä etukäteen, ei jälkikäteen. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* katsoi, että käsillä olevaa ongelmaa tulisi vähentää myös yleisillä, avoimesti saatavissa olevilla listauksilla työttömyyden ohella hyväksyttävästä vapaaehtoistoiminnasta ja sen määrästä. Yhtenä ongelmanratkaisuna on esitetty työttömyysturvan nykyisen 300 euron vapaan tulonosan korottamista 500 euroon, kuten korona-ajan alkupuolella oli. Lisäksi tulee arvioida, miten ratkaistaan toimeentulotuessa käytössä oleva 150 euron suojaosuus - tai miten vapaaehtoistoiminnasta tai siihen liittyvästä koulutuksesta saatava mahdollinen korvaus sovitetaan vanhempainrahaan. Vastaavasti vapaaehtoistoimintaan liittyvien mahdollisten korvausten suojaosuuksista tulisi säätää paitsi toimeentulotuen saajien, myös perintätoimien tai velkasaneerauksen kohteena olevien henkilöiden vapaaehtoistoiminnan mahdollistamiseksi ja siihen kannustamiseksi.

Kuntaliitto katsoi, että työttömien mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoistoimintaan tulee tukea ilman, että osallistuminen kaventaa heidän etuuksiaan ja luo pelotevaikutusta. *Vates-säätiö* totesi, että vapaaehtoistoimintaan osallistuminen työmarkkinatuella tulisi sallia nykyistä vapaammin. *Vuolle Setlementti ry* katsoi, että työttömän vapaaehtoistoimintaan osallistuminen pitää olla mahdollista menettämättä tai pienintäkään pelkoa päivärahojen menettämisestä. *Hengitysliitto* totesi, että kynnystä osallistua vapaaehtoistoimintaan tulee madaltaa poistamalla esteitä, jotka toimivat pelotteena vapaaehtoistoiminnan aloittamiselle, kuten työttömyystukien menetys. Tilanteen selkeyttämisessä auttaisi myös selkeä tiedotus useilla kielillä ja myös selkosuomeksi.

IBD ja muut suolistosairaudet ry totesi, että työttömän oikeus osallistua vapaaehtoistoimintaan ei ole järjestössä aiheuttanut haasteita, mutta tunnistaa, että olemassa on iso riski, että osa mahdollisesti

halukkaista vapaaehtoistoimijoista ei uskalla hakeutua toimintaan taloudellisten menetysten tai viivästysten pelossa.

Pirkanmaan TE-toimisto katsoi, että työttömyysturvalain sääntely on selkeä eikä vaadi sellaisenaan uudistusta. *Työ- ja elinkeinoministeriö* totesi, että väliraportissa kuvatut epävarmuudet työttömyysturvalain säännösten vaikutuksista vapaaehtoistoiminnassa toimimiseen ovat luonteeltaan sellaisia, ettei mahdollinen työttömyysturvalain muutos ensisijaisena toimenpiteenä välttämättä merkittävästi vaikuttaisi koettujen epävarmuuksien lieventymiseen. *Uudenmaan TE-toimisto* puolestaan totesi, että se ei täysin yhdy näkemykseen, että työttömyysturvalain sääntely ei olisi selkeä tai vaatisi sellaisenaan uudistusta.

Pirkanmaan TE-toimisto ja Uudenmaan TE-toimisto katsoivat, että voimassa oleva sääntely ja sen soveltamistilanteet ovat mahdollistaneet työttömän osallistumisen tavanomaiseen yleishyödylliseen vapaaehtoistoimintaan tai tavanomaiseen talkootyöhön. Lain soveltaminen tällaiseen toimintaan on ollut varsin yksinkertaista ja selkeää. *Uudenmaan TE-toimisto* totesi lisäksi, että väliraportin viittaamissa työttömyysturvan tapauksissa on ollut kyse mm. siitä, mikä kaikki toiminta katsotaan mistäkin näkökulmasta yleishyödylliseksi toiminnaksi. Auttamistoiminnassa vapaaehtoistoiminta voi olla jotain muuta kuin yleishyödyllistä, riippuen toimijasta. Raportissa esiin nostetut ongelmat koskevat toisaalta niitä tilanteita, joissa mennään sitovampaan toimintaan. Ratkaisutyössä nämäkin ovat olleet pääosin selkeitä lausuttavia, vaikka myös hankalia ja rajanvetoakin vaativia tapauksia on ollut. Selvitettäviä tapauksia on ollut myös tilanteissa, joissa työtön osallistuisi vapaaehtoistoimintaan yrityksessä tai kunnan toiminnossa esim. hoitoalalla. Tällainen ei ole lain näkökulmasta tarkoituksenmukaista.

Uudenmaan TE-toimisto totesi, että raportin nostamassa tarpeessa selkeyttää työttömyysturvalaki on ehkä kysymys koko perusajatuksesta eli siitä, missä määrin työttömyysetuudella tulee ylipäätään tukea osallistumista vapaaehtoistoiminnan kaltaiseen sitovampaan toimintaan. Olisiko kysymys lain ja tietyn pykälän selkeyttämisen sijaan enemmän koko perusidean ajattelusta uudelleen? *Uudenmaan TE-toimiston* näkemyksen mukaan työttömyysturvalaki on hyvä olla riittävän selkeä pitämään työllistyminen avoimille työmarkkinoille ensisijaisena suhteessa vapaaehtoistoimintaan. Myös *Pirkanmaan TE-toimiston* näkemyksen mukaan lainsäädännön tulee olla riittävän selkeä, ja työllistymisen avoimille työmarkkinoille tulee olla ensisijaisena tavoitteena.

Työ- ja elinkeinoministeriö kertoi, että vuonna 2019 annettujen työvoimapolitiittisten lausuntojen perusteella verrattain pienessä osassa kyseisenä vuonna annettuja lausuntoja on kyse tilanteista, joissa työnhakijan tavanomaiseksi yleishyödylliseksi vapaaehtoistoiminnaksi tai talkootyöksi ilmoittaman toiminnan ei ole katsottu täyttävän tällaisen toiminnan tunnusmerkkejä. Väliraportissa kuvatussa työttömyysturvan ja tavanomaisen yleishyödyllisen vapaaehtoistoimintaan tai talkootyön yhteensovittamiseen liittyvässä haasteessa on tältä osin kyse verrattain rajattua henkilökuntaa koskevasta ongelmasta. Lisäksi *työ- ja elinkeinoministeriö* totesi, että ministeriön ohjeessa on kuvattu verrattain selkeästi vapaaehtoistyön keskeisiä tunnusmerkkejä ja eroa palkatta työskentelyyn yrityksessä. *Työ- ja elinkeinoministeriö* nostaa lisäksi esiin, että tiettyjen harkintaa vaativien työvoimapolitiittisten lausuntojen antaminen on 1.10.2021 alkaen valtakunnallisesti keskitetty Uudenmaan työ- ja elinkeinotoimistolle. Tehtävien keskittämisen tarkoituksena on turvata soveltamis- ja ratkaisukäytännön yhdenmukaisuutta.

Raportissa kuvatun pelotevaikutuksen osalta *työ- ja elinkeinoministeriö* totesi, että työnhakijalla on aina mahdollista olla yhteydessä työ- ja elinkeinotoimistoon toimintansa vaikutuksesta hänen oikeuteensa saada työttömyysetuutta. Vapaaehtoisjärjestöjen ei tule tai tarvitse osata neuvoa vapaaehtoisiaan heidän työttömyysturva-asioissaan, vaan järjestöt voivat ohjata vapaaehtoisen ottamaan yhteyttä työ- ja elinkeinotoimistoon. *Työ- ja elinkeinoministeriö* katsoo, että niin sanotun pelotevaikutuksen lieventymiseen voinee vaikuttaa vapaaehtoistoimintaan osallistuvan tai toimintaan osallistumista

harkitsevan työnhakijan tietoisuuden lisääminen tahoista, joilta työttömyysturva-asioihin liittyvää neuvontaa on saatavissa ja tarvittaessa työnhakijan ohjaaminen näiden tahojen suuntaan.

Epäselvyyksistä johtuvia vaikutuksia

Lausunnonantajat perustelivat näkemyksiään tarpeesta selkeyttää nykyistä tilannetta tuoden esiin tilanteen vaikutuksia mm. ihmisten yhdenvertaisuuteen ja järjestöjen toimintamahdollisuuksiin. *Kansalaisareena ry* totesi launnonossaan, että järjestöjen on vaikeaa tarjota vapaaehtoistoimintaa työttömille, mikäli vallitsee epäselvyyttä siinä, missä tilanteissa työttömyysturva voidaan katkaista vapaaehtoistoimintaan osallistumisen vuoksi. Myös *Tuusulan kunta* katsoi, että havaituilla menettelyillä työttömyysturvan epäämisessä on vaikutusta siihen, miten vapaaehtoistoimintaa voidaan markkinoida järjestöjen taholta.

Enter ry nosti esiin, että asiakokonaisuus linkittyy myös kognitiivisesti vaativamman vapaaehtoistoiminnan tarjoamista koskevaan teemaan. Suomessa on hyväkuntoisia senioreita, jotka ovat tehneet työuransa vaativissa asiantuntijatehtävissä. Työ on ollut osa heidän identiteettiään ja ongelmanratkaisu on tuottanut mielihyvää, eivätkä he siksi koe esimerkiksi hoivaavaa vapaaehtoistoimintaa itselleen vaihtoehtona. Yhteiskunnan tulee pystyä mahdollistamaan rakenteet, joiden puitteissa myös kognitiivisesti haastava vapaaehtoistoiminta (ei kuitenkaan työn tekemiseen verrattava) on mahdollista.

Familia ry totesi, että vapaaehtoistoiminta pitäisi pystyä näkemään aina positiivisessa valossa, sillä siinä pystytään luomaan verkostoja, jotka voivat muun muassa edesauttavat työllistymisessä tai suomen kielen oppimisessa. *Lieksan kaupunki* toi esiin saman näkökulman, ja toteaa, että työttömyysturvalain uudistamisella voisi olla myönteinen vaikutus saada lisää toimijoita järjestöihin ja se myös olisi mahdollisesti yksi lisäpolku työttömän työnhakijan työllistymiselle. *Vuolle Settlementti ry* totesi, että työttömyys koskettaa yhä useampia meistä työvuosiemme aikana. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa tekemistä, ihmisiä, oppimista jne. Tarvitsemme vapaaehtoisia ja työttömät haluavat toimia. Vapaaehtoistoiminta voi olla jopa mahdollisuus työllistyä tai löytää itseä kiinnostava uusi ala, jota innostuu opiskelemaan.

Helsingin kaupunki totesi, että lainsäädäntöä tulisi selkiyttää, jotta vapaaehtoistoimintaan voitaisiin osallistua ja osallistumisen hyödyistä nauttia yhdenvertaisesti ja mm. ilman huolta etuuksien menettämisestä. Myös vapaaehtoistoiminnan polarisoitumisen katkaiseminen on tärkeää. *Helsingin kaupunki* kiinnitti huomiota myös raportin sanamuotoon, jossa todetaan, että ”jos kyse on selvästi työttömyysturvalaissa tarkoitettua tavanomaisesta yleishyödyllisestä vapaaehtoistyöstä tai tavanomaisesta talkootyöstä, asian käsittelystä ei välttämättä aiheudu viivettä työttömyysetuuden maksamiseen”. *Helsingin kaupunki* katsoi, että niin kauan kuin sana ”välttämättä” esiintyy kyseisessä asiayhteydessä, se työttömien kohdalla tulee toimimaan pelotteena vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle huolimatta siitä, kuinka paljon etuja vapaaehtoistoimintaan osallistuminen työnhakijalle toisi.

Fingo ry katsoi, että lainsäädäntöön liittyvät epävarmuudet työttömyystukeen vaikuttavista seikoista on harmittava lisäkynnys vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. *Suomen Naisjärjestöjen Keskusliitto* perusteli tarvetta työttömyysturvalain sääntelyn muuttamiselle sillä, että vapaaehtoistoiminnan tulee olla avointa kaikenlaisille ihmisille kaikenlaisista taustoista, ja kaikista sukupuolista, ja työttömyysturvalain vapaaehtoistoimintaa rajoittava tulkinta luo osallistumiselle esteitä. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* katsoi, että yhtenäinen käytäntö työttömyysturvan ja vapaaehtoistoiminnan yhteensovittamisen arvioinnissa on perusteltua ihmisten yhdenvertaisuuden varmistamiseksi sekä vapaaehtoistoiminnasta syntyvän hyödyn, hyvinvoinnin ja ilon varmistamiseksi. Työttömyysturvan saantia koskevan epävarmuuden tuoma psyykinen kuormittuminen tulee ottaa vakavasti ja sitä tulee ennaltaehkäistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toi esiin, että vapaaehtoistoiminnalla on suuri merkitys yhteiskunnalle, myös rahalla mitattuna, mutta toimintaan kohdistuu huomattavia haasteita tulevina vuosina. Nykyiselleen jätettynä työttömyysturvalain säännös voi entisestään heikentää vapaaehtoistoimintaa ja sitä kautta

järjestöjen edellytyksiä tarjota apua/palveluita niitä tarvitseville väestöryhmille. Lakimuutoksella luultavasti olisi merkittävä myönteinen vaikutus niin järjestöille, vapaaehtoisiksi haluaville työttömille kuin avun/palvelujen saajille.

Muita huomioita

Työttömien Keskusjärjestö ry nosti esiin myös tilanteet, joissa rahoitus (esim. ELY:n rahoitus) on saattanut olla este sille, että työntekijä voisi ns. virka-aikaan osallistua työajalla Keskusjärjestön hallituksen kokouksiin. Hallituksen kokouksissa käsitellään tietoa, joka hyödyntää myös hankkeitten tekemistä. Työttömän työtuloja ei pystytä kompensoimaan, koska tuloja ei ole, eikä myöskään menetettyä työttömyyskorvausta ole mahdollista maksaa/korvata.

2.6.3 Suomi.fi –sivuston vapaaehtoistoimintaa koskeva alisivusto

Lausunnonantajat toivat esiin, että suomi.fi –sivuston vapaaehtoistoimintaa koskeva alisivusto ei ole järjestöille tuttu ja sen tunnettavuutta tulisi edistää. Keinona nähtiin muun muassa tiedon levittäminen keskusjärjestöjen ja valtakunnallisen vapaaehtoistoiminnan rakenteen kautta.

Jyväskylän kaupunki, MERO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry ja Suomen Latu ry totesivat launnonissaan, että suomi.fi –sivuston vapaaehtoistyötä koskeva alisivusto ei ollut niille entuudestaan tuttu. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ja IBD ja muut suolistosairaudet ry* toivat esiin, että alisivusto ei ole järjestöissä tunnettu, eikä se nykyisellään täytä niitä odotuksia, joita sille on asetettu. Myös *Fingo ry* totesi, että suomi.fi -sivustolla vapaaehtoistoiminnan osuus on vaikeasti löydettävissä.

Vapaaehtoistyö.fi-palvelu nosti esiin, että sen asiakaspalveluun on tullut kyselyitä tarvittavista vapaaehtoisten vakuutuksista, rikosrekisteriotteista sekä alaikäisten oikeudesta osallistua vapaaehtoistoimintaan ja katsoo, että kysymykset kumpuavat tiedon puutteesta. Myös *Hengitysliitto* totesi, että monet vapaaehtoistoiminnan esteiksi koetuista ongelmista johtuvat tiedon puutteesta ja ohjeistuksen hajanaisuudesta.

Allergia-, iho- ja astmaliitto ja *Suomen Latu ry* katsoivat, että sivuston tunnettavuutta voitaisiin edistää markkinoimalla sitä enemmän suoraan järjestöille ja eri alojen kattojärjestöille. Myös *Fingo ry* toi esiin, että kattojärjestöt voisivat mainostavat ja rakentaa omilla sivustoillaan linkit suomi.fi:n asianmukaisille sivustoille. Suomi.fi-sivustoja voisi edelleen myös kehittää helppokäyttöisimmiksi. *MERO/Vanhusten Palvelutaloyhdistys ry* esitti, että sivua voisi mainostaa eri vapaaehtoistoiminnan foorumeilla, kuten valikkoverkostoissa. On myös tärkeää, että sivusto pysyy samana, että sen tunnettavuus kasvaa vapaaehtoisten keskuudessa. *Vanhusasiavaltuutettu* totesi, että vapaaehtoistoimintaan liittyviä säädöksiä, ohjeistuksia ja viranomaistietoa tulee ylläpitää ajantasaisesti ja kootusti verkkosivustolla ja niitä tulee markkinoida riittävästi, jotta tiedon tarvisijat löytävät sivuille. Tietoa tarvitaan kootusti myös printtinä. *Jyväskylän kaupunki* kiinnitti huomiota siihen, että tiedon välittämisessä valtakunnallinen vapaaehtoistoiminnan rakenne helpottaisi niin tiedon kulkua kuin toiminnan organisointia ja kehittämistä. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* totesi, että vapaaehtoistoiminnan tueksi tarvitaan järjestelmällistä tiedottamista sivuston, samoin kuin oikeusministeriön koordinoitavaksi tunnetuksi tekemiseen.

2.6.4 Valtakunnalliset verkkosivustot

Lausunnonantajat pitivät valtakunnallisia vapaaehtoistoimintaa edistäviä verkkosivuja (vapaaehtoistyö.fi, lähellä.fi ja vapaaehtoiseksi.fi) tärkeinä, mutta toivat esiin, että niiden tunnettavuuteen tulisi kuitenkin jatkossa panostaa enemmän.

Kuntaliitto totesi, että hyvä ratkaisu vapaaehtois kentälle olisi alustatyypinen ratkaisu, johon erilaisia avun tarpeita voisi ilmoittaa ja joista kiinnostuneet voisivat valita itselleen sopivia tekemisiä. Lisäksi *Kuntaliitto* totesi, että tietoa vapaaehtoistoiminnasta tulisi keskittää jatkossa yhteen sivustoon, jonka löydettävyyteen

ja saavutettavuuden kehittämiseen tulisi panostaa. *Ikäinstituutti* esitti toiveen, että raportin verkkoalustoja koskevaan listaan lisätään vapaaehtoiseksi.fi –verkkoalusta, joka on iäkkäille kohdennettu vapaaehtoistoiminnan sivu.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto ja Suomen Latu ry katsoivat, että verkkosivujen osalta tarvittaisiin lisää tietotusta, mihin on hyvä tilaisuus, kun uudistettu toimeksi.fi –sivusto aukeaa. Myös *Hengitysliitto* katsoi, että verkkoalustojen näkyvyyteen ja tunnettuuteen tarvitaan parannusta ja uusien alustojen perustamisen sijaan on vahvistettava haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden osallisuutta. *Kangasalan kaupunki* piti positiivisena verkkoalustojen hyödyntämistä vapaaehtoistehtävien löytämiseen ja suositti, että verkkoalustojen käyttöä edistettäisiin tiedottamalla kunnan toimijoita, järjestöjä ja yhdistyksiä sekä oman kunnan asukkaita.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto korostivat yhteistyön merkitystä järjestöjen ja kuntien välillä verkkoalustojen tunnetuksi tekemisessä. *Suomen Latu ry* toi esiin, että sen tarpeisiin verkkoalustoilla pitäisi olla paikallinen, alueellinen ja valtakunnallinen taso, ja tästä syystä Suomen Latu ei ole ollut mukana valtakunnallisissa verkkoalustoissa. *Jyväskylän kaupunki* puolestaan katsoi, että kansallinen koordinaatiomalli erilaisten vapaaehtoistoimintaa esiin tuovien verkkoalustojen käyttöä Suomessa.

Kangasalan kaupunki toi esiin kokemuksen siitä, että Pirkanmaalla kehitetyn Lähellä.fi -palvelun muuttuminen valtakunnalliseksi on tuonut haasteita ja korostaa, että valtakunnallisessa sekä alueellisessa mittakaavassa on tärkeää, että vapaaehtoistoiminnan kokonaisarkkitehtuurin suunnittelu ohjaa edellä mainitun kaltaisia muutostilanteita ja kehittää tulevaisuuden ”kansalaisuuden” toimintamalleja.

2.6.5 Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisen merkityksen tunnistaminen ja vapaaehtoistoiminnan hyödyntäminen yhteiskunnan eri toiminnoissa

Lausunnoissa katsottiin, että julkisessa hallinnossa tulisi nykyistä paremmin tunnistaa vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys, jotta toiminnan tukemiselle annettaisiin enemmän arvoa päätöksenteossa. Lausunnonantajat tunnistivat useita erilaisia yhteiskunnallisia toimintoja, jossa vapaaehtoistoimintaa voitaisiin hyödyntää nykyistä laajemmin, huomioiden kuitenkin se, että vapaaehtoistoiminnalla ei voida korvata julkisia palveluita.

Naisjärjestöjen keskusliitto, Suomen Punainen Risti ja Suomen Kennelliitto pitivät tärkeänä, että kansalaistoiminta tunnistetaan ja tunnustetaan yhteiskunnassa ja toiminnalle annetaan painoarvoa julkisessa päätöksenteossa. *Suomen Kennelliiton* mukaan tärkeää on myös luoda entistä enemmän kohtaamisen paikkoja, joissa julkisen hallinnon edustajat ja kansalaistoimijat kohtaavat yhteisissä keskusteluissa keskinäisen luottamuksen synnyttämiseksi. *Siskot ja Simot ry* totesi, että vapaaehtoistoiminta kaippaa eri tasoilla toimivien virkamiesten ja poliittisten päättäjien arvostusta. Tällä hetkellä on selvästi havaittavissa ristiriitaa julkishallinnon edustajien puheiden ja tekojen välillä.

Vapaaehtoistyö.fi piti tärkeänä, että julkisen sektorin toimijat tietäisivät, minkälaisia palveluita kolmas sektori tarjoaa mm. nuorille, ikäihmisille ja mielenterveyskuntoutujille. *Vapaaehtoistyö.fi* kannusti yhteistyön lisäämiseen järjestökentän ja julkisten palveluiden välillä. Tätä voisi toteuttaa esimerkiksi järjestöedustajien vierailuilla julkisten palveluiden toimipisteisiin. *Fingo ry* esitti, että julkishallintoon luotaisiin järjestelmä, joka sallii ja kannustaa virkamiesten määräaikaisiin työskentely- ja tutustumismahdollisuuksiin järjestöissä, ja että julkishallinnon rekrytointikriteereihin sisällytetään osallistuminen vapaaehtois- ja järjestötoimintaan.

Invalidiliitto ja Suomen Latu ry katsoivat, että vapaaehtoistoimintaa tulisi hyödyntää johdonmukaisemmin erilaisissa yhteiskunnan toiminnoissa. *Suomen Latu ry:n* mukaan vapaaehtoistoimijoilla on paljon erityisosaamista ja paikallistuntemusta. Julkisen sektorin tulisi ottaa vapaaehtoistoimijat mukaan laajasti koko prosessin ajan päätöksiä tehtäessä. *Invalidiliiton* näkemyksen mukaan tasaveroinen kumppanuus ja

vapaaehtoisten hyödyntäminen esimerkiksi palveluiden kehittämisessä kunnissa ja hyvinvointialueilla on keino varmistaa asiakaslähtöiset ja toimivat palvelut erilaisille palveluiden käyttäjille. Myös *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* näki, että kuntien ja hyvinvointialueiden palveluiden ja toimintojen kehittämisessä vapaaehtoisten hyödyntäminen on keino varmistaa asiakaslähtöiset ja toimivat palvelut erilaisille palveluiden käyttäjille. *IBD ja muut suolistosairaudet ry* esitti, että uusien hyvinvointialueiden kohdalla on potilasjärjestöjen kannalta olennaista, että järjestöt otetaan mukaan palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen.

Aivoliitto katsoi, että vertaistuki tulisi saada osaksi hoitoketjuja ja vertaistuen muotoja tulisi kehittää hyvinvointialueilla potilasjärjestöjen kanssa. Vapaaehtoistoiminnan ja kokemustiedon merkitys tulisi tunnistaa nykyistä laajemmin terveydenhuollon toimipaikoissa ja sosiaali- ja terveysalan johdon ja työntekijöiden puolesta. Myös *Hengitysliitto* katsoi, että kokemustoimijoiden osaamista tulee tuoda esiin ja hyödyntää heidän panostaan vapaaehtoistoiminnassa laajemmin. Toisaalta rajanveto vapaaehtoistoiminnan ja ammatillisen työn välillä on tärkeää muistaa, esimerkiksi kun palveluita kehitetään. *IBD ja muut suolistosairaudet ry* halusi muistuttaa tähän liittyen, että monien sairauksien kohdalla erityisesti vertaistoinnalla on tärkeä tehtävä sairauteen ja sen oireisiin liittyvien häpeän, pelon ja hämmennyksen tunteiden käsittelyssä. *Kilpisrauhaliitto* korosti vertaistuen merkitystä vapaaehtoistoiminnan muotona ja nosti esiin, että vertaistuki on laadultaan jotain sellaista, jota terveydenhuolto ei pysty tarjoamaan.

Jyväskylän kaupunki totesi, että yhteiskunta voisi tarjota melkein kaikissa palveluissa joitain tehtäviä, joiden kautta ihmiset saavat myös merkityksellistä tekemistä. Vapaaehtoistoiminnalla voidaan rikastuttaa niin vapaaehtoisen kuin vapaaehtoisen palveluja käyttävän henkilön elämää ja vapaaehtoistoimintaa tarjoavan organisaation toimintaa. *Vates-säätiö* nosti esiin, että työllisyydenhoidon kentän muutosten keskellä tulisi pitää mielessä kunta kolmannen sektorin kumppanina, ja hakea uusia toimintamalleja, sosiaalisia innovaatioita, kunta-järjestöyhteistyöhön.

Vuolle Setlementti ry totesi, että yhteiskunnastamme löytyy paljon paikkoja, jossa vapaaehtoiset voisivat olla ihmisten tukena, esim. sairaalavapaaehtoistoiminta, kouluvaari/mummo toimintaa voisi laajentaa eri kouluasteille. Vapaaehtoiset ovat tärkeässä asemassa huomioimassa mitä kouluissa/oppilaitoksissa tapahtuu erityisesti oppituntien ulkopuolella. Tiedon lisääminen esim. oppaiden tai muun koulutusmateriaalin muodossa tukisi toiminnan yleistymistä ja sen merkityksen tunnistamista. Vapaaehtoistoiminnan tunteminen ja sen tarjoamien mahdollisuuksien tiedostaminen edesauttavat yhteistyömuotojen löytämistä.

Kangasalan kaupunki totesi, että vapaaehtoistoiminnan nivominen osaksi julkisen toiminnan roolia tarvitsee uudenlaista ajattelua ja kokeilua. Vapaaehtoistoimintaa voitaisiin valtakunnallisesti lähteä kokeilemaan esim. työhyvinvointia edistävänä toimintana. *Tuusulan kunta* totesi, että vapaaehtoistoimijoita on hyödynnetty Tuusulan kunnassa jo pitkään esim. ikäihmisten matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoiminnassa. Vapaaehtoistoiminta on kuitenkin viime vuosina saanut uusia modernimpia muotoja mm. maahanmuuttaneiden kotoutumiseen, puisto/viherkummitoimintaan ja somelähettelä - toimintaan liittyen.

Työttömien keskusjärjestö muistutti, että vapaaehtoistoiminta on ensisijaisesti vapaaehtoistoimintaa ja siten sen strateginen hyödyntäminen yhteiskunnassa on arveluttavaa (ellei sitten kyse ole vakavasta yhteiskunnallisesta kriisistä, jolloin ehkä vapaaehtoistoiminnan kuvaamiseen tarvittaisiin eri nimi). *Porin perusturva* nosti puolestaan esiin, että yhteiskunnassa pitää määritellä selkeästi, mikä toiminta on kuntien ja kaupunkien järjestämisvastuulla, mutta ehdottomasti myös vapaaehtoistoimintaa tulee hyödyntää tukevana toimintana. *Helsingin kaupunki* kertoi, että sillä hyviä kokemuksia ns. hybridimallista, jossa

kaupunki itse organisoisi että mahdollistaa muiden tahojen organisoimaa vapaaehtoistoimintaa kaupungin palveluissa ja kaupungissa yleisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö nosti esiin, että raportissa nostetaan esiin toive aitojen kumppanuuksien muodostamisesta ja sitä estävistä asenteista, rakenteista, resursoinnista ja osaamisesta, ja huomauttaa, että on syytä huomioida, että viranomaisten puolella toimintaa ohjaavat paljon myös esimerkiksi esteellisyyttä ja tasapuolista kohtelua koskevat hallintolain säännökset, joiden noudattaminen voidaan joissakin yhteyksissä virheellisesti mieltää yhteistyöhaluttomuudeksi, vaikka tästä ei ole kyse.

2.6.6 Vapaaehtoistoiminnan rahoitus ja muu tuki

Useat lausunnonantajat nostivat esiin julkisen rahoituksen merkityksen kansalaistoiminnan jatkuvuuden kannalta. Rahoitushakuihin liittyvä raskas hallinnointi tunnistettiin vapaaehtoistoimintaa haastavaksi tekijäksi. Useat lausunnonantajat tunnistivat lausunnoissaan järjestökentällä olevan tarpeen erilaisen tuen saamiselle toiminnan turvaamiseksi. Erityisesti tukea nähtiin tarvittavan rahoitushauissa ja hallinnollisissa asioissa, mutta lausunnoissa tuotiin esiin myös tarve muunlaiselle tuelle.

Julkisen rahoituksen merkitys

Hengityслиitto ja Jyväskylän kaupunki nostivat esiin kuntien rahoituksen merkityksen järjestöjen avustamisessa. *Invalidiliitto* korosti sekä kuntien että hyvinvointialueiden taloudellisen tuen merkitystä järjestöille. *Lieksan kaupunki* katsoi, että kun hyvinvointialueet aloittavat toimintansa, olisi tärkeää varmistaa, että sosiaali- ja terveysalaa koskevat järjestöavustukset huomioitaisiin hyvinvointialueiden talousarvioissa.

Siskot ja Simot ry esitti, että avustusmäärärahoja järjestöille on korotettava, ei leikattava. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* katsoi, että 3. ja 4. sektorin rahoitus tulisi varmistaa sekä esimerkiksi turvallisuutta edistävän toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi että toiminnoissa kehitettyjen hyvien käytäntöjen jalkauttamiseksi. *Tuusulan kunta* totesi, että järjestöt tarvitsevat vapaaehtoisten toimijuuden tukemiseen ja monipuolistamiseen rahallista tukea. Myös *Työttömien keskusjärjestö* muistutti, että yhdistykset eivät usein voi toimia merkittävänä tukitoimijoina, ellei yhdistyksellä ole perusrahoitusta, joka turvaa toiminnan koordinoimiseen tarvittavat henkilöresurssit. *IBD ja muut suolistosairaudet ry* totesi samasta aiheesta, että vapaaehtoistoiminnan monipuolinen mahdollistaminen on pitkälti kiinni siitä, että yhdistyksessä on riittävät resurssit toiminnan koordinointiin ja tukemiseen. Potilasjärjestön vertaiset vapaaehtoistoimijat kaipaavat selkeitä rakenteita ja tukea, jotta vapaaehtoistoiminta ei kuormita sairauden lisäksi kohtuuttomasti. Järjestöillä tulisi olisi käsitys rahoituksen kehittymisestä ja ehdoista. Myös *Kansalaisareena ry* tunnisti resurssien merkityksen ja totesi, että vapaaehtoistoiminta tarvitsee ennen kaikkea ammattitaitoisia koordinaattoreita, joilla on riittävästi työaika vapaaehtoisten tukemiseen ja uusien toimintatapojen kehittämiseen, mutta myös tiloja ja välineitä toiminnan toteuttamiseen sekä resursseja vapaaehtoistoiminnan viestintään ja markkinointiin.

Vanhusasiavaltuutettu esitti, että Vapaa-Fri!- hanke tiivistäisi yhteistyötään STEA:n kanssa, jotta vuoropuhelua järjestötoiminnan yhden päärahoittajan kanssa voidaan lisätä. STEA-rahoituksen yksi keskeinen ongelma on ollut se, että määräaikaisissa hankkeissa on saatu alkuun hyvä toiminta, mutta ei sille ole myönnetty jatkusrahoitusta. *Vuolle Settlementti ry* totesi samaan asiaan liittyen, että järjestötoimijat kehittävät usein hienoja toimintamalleja STEA:n rahoittamissa 3-vuotisissa hankkeissa. Hankkeen jälkeen toimintamallin jatkuminen on epävarmaa. *Kansalaisareena ry* katsoi, että järjestöjen rahoituksessa on varmistettava, että järjestöt pystyvät hyödyntämään omia vahvuuksiaan, ja järjestöille on annettava tilaa rohkeille kokeiluille sekä pitkäjänteiselle kehittämistyölle. Tärkeää olisi mahdollistaa myös sektorirajat ylittävät rahoitusmallit. On hyvä, että valtionavustuksilla tuetussa toiminnassa pyritään jatkossa etsimään laajempia ilmiöitä, joihin järjestöt voivat yhdessä vaikuttaa. Myös kaikkein heikoimmassa asemassa olevien tuki on varmistettava.

Maa- ja metsätalousministeriö toi esiin, että digitalisoitu valtionavustusprosessi parantaa valtionavustustoiminnan vaikuttavuutta, läpinäkyvyyttä ja avoimuutta sekä tekee valtionavustuksen hakemisesta ja myöntämisestä aiempaa selkeämpää ja sujuvampaa sekä tekee valtionavustustoiminnan käytännöistä yhdenmukaisempia. Valtionavustustoiminnan kehittäminen tuo resursseja ja ratkaisuja myös neuvontaan ja tulee auttamaan toimijoita löytämään rahoitushakuja nykyistä paremmin. *Yhdenvertaisuusvaltuutettu* kiinnitti huomiota siihen, että julkisessa rahoituksessa on huolehdittava siitä, että rahoitusta saavat toimijat sitoutuvat yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen. Rahoitukseen on myös hyvä tarjota positiivisen erityiskohtelun välineitä.

Julkiseen rahoitukseen liittyvä hallinnointi

Allergia,-Iho ja Astmaliitto totesi, että vaativa hallinnointi voi tuntua ylivoimaiselta vapaaehtoistoimintaan haluaville. Myös *Hengityслиitto* tunnisti, että järjestötoiminnan ammattimaistuminen ja rahoituksen edellyttämä byrokraatia voi karkottaa vapaaehtoistoimintaan haluavia. *Mansikka ry/OSPA-hanke* nosti esiin maaseutualueen näkökulman, ja totesi, että suurin osa HAMA-alueiden yhdistyksistä on niin pieniä, ettei niillä ole resursseja, eikä osaamista hakea hankerahoitusta. *IBD ja muut suolistosairaudet ry* totesi samasta aiheesta, että järjestötoiminnan mittaamisen ja raportoinnin osalta tarvitaan edelleen kehittämistä, jotta raportointi ei olisi turhan kuormittavaa ja keskittyisi olennaisiin asioihin. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* jatkoi aiheesta, ja nosti esiin, että väärinkäytösten välttämiseksi kunnolliset toiminta- tai hankesuunnitelmat, raportointi ja toiminnan läpinäkyvyys, ovat välttämättömiä, mutta näitä voitaisiin keventää vaihtoehtoisilla raportointimahdollisuuksilla, kuten kuvan, äänen ja videoiden käytöllä perinteisen kirjoitetun raportin osana tai sijasta.

Tukea rahoitushakuihin ja muihin hallinnollisiin asioihin

Allergia,-Iho ja Astmaliitto ja Suomen Latu ry esittivät, että järjestöjen rahoitustukiprosesseihin tarvittaisiin parempaa tukea sekä valtakunnallisesti että paikallisesti. *Kuntaliitto* totesi, että vapaaehtoistoiminnan rahoitusta (ml. valtionavustustoiminta) tulisi selkeyttää ja järjestöille tulisi tarjota keskitetysti tukea rahoitusten hakemiseen. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* katsoi, että keskeistä on tukea vapaaehtoistoimijoita rahoitushaussa ja raportoinnissa, ja tätä varten tulisi laatia tukipaketti. *Kouvolan kaupunki* totesi, että rahoituksen hankintaa tukemaan voisi muodostaa valtakunnallisen tai alueellisen tietopankin, josta voi etsiä tietoa ja saada neuvoja vapaaehtoistoiminnan rahoituskäytännöistä. Myös *Tuusulan kunta* tunnisti, että rahoitushakujen tieto on sirpaleista ja eri tahot hyötyisivät siitä, että tiedot koottaisiin keskitetysti johonkin verkkopalveluun. *Kangasalan kaupunki* piti tärkeänä prosessien sujuvuutta mm. järjestöavustusten hakemisessa sekä katsoi, että tilanne- ja tapahtumakohtaista rahoitusta tulisi helpottaa niin, ettei pienen järjestön pääasiallinen tehtävä ole hallinnollinen työ, vaan toimintaan panostaminen.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto ja Hengityслиitto tarkastelivat tarvittavia tukitarpeita rahoitushakuja laajemmin. Ne nostivat esiin, että valtakunnallisilla järjestöillä on mahdollisuus tarjota tukea vapaaehtoistoiminnassa toimiville, mutta paikallistasolla resurssit vaihtelevat. Mentorointiin, kehittämiseen ja työnohjaukseen löytyy työkaluja, mutta paikallisyhdistysten aktiivitoimijoiden osaaminen ja resurssit määrittävät minkä verran tukea pystytään tarjoamaan. Myös *KYT ry ja Satakunnan yhteisökeskus ja Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry* nostivat laajemmat tukitarpeet esiin ja totesivat, että järjestöt kaipaavat apua ja tukea moniin käytännön asioihin. Asiat aiheuttavat epäselvyyttä ja siksi eri järjestöissä toimitaan eri tavoin (esim. kulukorvaus -asiat vapaaehtoisille tai vapaaehtoisten kiittäminen). *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* kertoi, että se on saanut koulutusta yhdistystoiminnan pyörittämiseen etenkin Opintokeskus Sivikseltä ja Sostelta. Myös *Suomen Latu ry* totesi, että se on tehnyt hyvää yhteistyötä opintokeskus Siviksen kanssa.

Lieksan kaupunki kiinnitti huomiota siihen, että pienten kuntien alueella toimivien järjestöjen osalta olisi tärkeä helpottaa niiden talouteen ja hallintoon liittyvää toimintaa. Tarkoituksenmukaista voisi olla

tarkastella kaikille yhdistyksille rakennettua verkkoalustaa, josta yhdistykset ja järjestöt saisivat tarvittavat välineet oman toimintansa talouden ja hallinnon pyörittämiseksi, kuten yhdistystoimintaan liittyvän vuosikellon rakentaminen, kokousten määrämuotoiset pöytäkirjapohjat ja talouden hoitamiseen tarvittavat välineet. Alustalla voisi olla myös keskitetty tuki yhdistystoiminnan kannalta keskeisiin kysymyksiin vastaamiseksi.

Maa- ja metsätalousministeriö kiinnitti puolestaan huomiota Leader-toimintatavan kansalaistoimintaa tukevaan merkitykseen maaseudulla ja siihen, että kaupunkien kansalaistoimijoilta puuttuu tällä hetkellä vastaava verkosto ja tuki. Leader-ryhmät rahoittavat paikallisia kehittämishankkeita ja ne toimivat vapaaehtoistoiminnan tukena myös verkostoimalla toimijoita sekä tarjoamalla neuvontaa ja apua rahoituksen hakuun. Leader-toimijoiden verkostoa olisi mahdollista laajentaa myös kaupunkeihin, jos Suomessa otettaisiin käyttöön yhteisölähtöisen paikallisen kehittämisen toimintamalli myös rakennerahastoissa. Olisi tarpeen selvittää erilaiset ja paikallisen kehittämisen toimijat, rakenteet ja rahoituslähteet sekä pohtia kokonaisuutena paikallisen kehittämisen tulevia politiikkalinjauksia. Maaseutupolitiikan neuvoston ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän yhteinen yhteisölähtöisen paikallisen kehittämisen (YPK)-työryhmä edistävät toimintatavan käyttöönottoa kansallisella tasolla ja valmistelutyön jatkossa on hyvä tehdä yhteistyötä tämän työryhmän kanssa.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto, Kuntaliitto ja Suomen Latu ry tunnistivat myös kuntien roolin järjestöjen tukemisessa rahoitushauissa. *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* ja Suomen Latu ry esittivät, että kunnissa tulisi olla henkilö, jonka työtehtäviin kuuluu kunnan alueella olevien järjestöjen auttaminen ja tukeminen avustushakemusten laatimisessa. *Kuntaliitto* puolestaan kiinnitti huomiota siihen, että yksittäisillä kunnilla ei välttämättä ole mahdollisuutta tarjota laajamittaista opastavaa tukea, mutta jonkinlainen ”yhden luukun periaate” tukisi kaikkia toimijoita. *Vuolle Settlementti ry ja Suomen Latu ry* tunnistivat myös, että verkostojärjestöillä voisi olla roolia hankerahoituksen etsimisessä ja hakemusten laatimisessa tukemisessa. *Fingo ry* nosti puolestaan esiin Kansalaisareena ry:n merkityksen vapaaehtoistoiminnan kentän tukemisessa ja esitti, että Kansalaisareenan toimintaa ja roolia vapaaehtoisuuden koordinoivana tahona vahvistettaisiin julkisin varoin. *Hengitysliitto* toi lausunnossaan esiin rahankeräysten merkityksen ja katsoi, että pienkeräysmenettelyn tunnetuksi tekeminen on tarpeellista.

Opetus- ja kulttuuriministeriö nosti esiin väliraportin huomion siitä, että ”Suomessa ei ole olemassa sellaista keskitettyä tahoja, joka auttaisi kansalaisjärjestöjä ja muita kansalaistoimijoita löytämään niille suunnattuja avoimia rahoitushakujia ja opastamaan rahoitushakujen tekemisessä”, ja piti tätä epäkohtaa tärkeänä nostona. *Opetus- ja kulttuuriministeriö* kannatti mahdollisten toteutusvaihtoehtojen jatkoselvittämistä, ja totesi, että tuen ja neuvonnan avulla todennäköisesti parannettaisiin hakemusten kohdentumista ja siten myös niiden menestymismahdollisuuksia, mikä osaltaan tehostaisi toimintaa sekä avustuksen hakijoiden että myöntäjien keskuudessa. Erityisesti pienille, toimintaa aloittaville ja vapaaehtoisvoimin toimiville järjestöille tulisi olla tarjolla rahoitusneuvontaa ja tukea samaan tapaan kuin yritysten kohdalla toimitaan.

2.6.7 Yhteistyö kuntien, hyvinvointialueiden ja kansalaistoimijoiden välillä

Kumppanuudet ja hyvät käytännöt laajemmin käyttöön

Lausunnonantajat pitivät yleisesti ottaen kuntien, hyvinvointialueiden ja kansalaistoimijoiden välisen yhteistyön kehittämistä tärkeänä ja tunnistivat, että kunta on keskeinen yhdyspintatyön kohde vapaaehtoistoiminnan organisoimisessa. Lausunnoissa korostettiin myös yhteistyörakenteiden luomisen tärkeyttä uusilla hyvinvointialueilla. Lausunnoissa tunnistettiin jollain tasolla tarve jonkinlaisen oppaan luomiselle, jossa kuvattaisiin kuntien, hyvinvointialueiden ja kansalaistoimijoiden välistä yhteistyötä ja avattaisiin vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuusketjuja ja vapaaehtoistoiminnan merkitystä.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto, Fingo ry, Hengitysliitto, IBD ja muut suolistosairaudet ry, Invalidiliitto, Kangasalan kaupunki, Kouvolan kaupunki, Kuntaliitto, maa- ja metsätalousministeriö, Naisjärjestöjen

keskusliitto, Oulun kaupunki, Tuusulan kunta, Siskot ja Simot ry ja Suomen Latu ry kannattivat raportissa esitettyjä kuntien ja yhdistysten kumppanuuksia tai nostivat esiin pitävänsä jotain tiettyä kumppanuuden muotoa erityisen tärkeänä.

Valtiovarainministeriön mukaan kuntia ja hyvinvointialueita koskeva lainsäädäntö tarjoaa nyky muodossaan joustavan ja toimivan puitteen paikallisen ja alueellisen demokratian kehittämiseksi. *Kuntaliitto* puolestaan tunnisti, että kuntien ja kansalaisyhteiskunnan välisessä yhteistyössä on tapahtunut viime vuosina suuria edistysaskeleita, ja vapaaehtoistoiminnan arvo ja rooli tunnistetaan monin paikoin kunnissa. Kehitettävää on kuitenkin edelleen. *Kuntaliitto* myös muistutti, että kuntien osalta on meneillään suuria toimintaympäristön muutoksia, jotka voivat paikoin haastaa keskittymisen vapaaehtoistoiminnan tukirakenteiden uudistamiseen. *Fingo ry* taas nosti esiin, että kuntien yhteistyö järjestötoimijoiden kanssa on hyvin eritasoisista eri puolilla maata, ja että kuntien kannustaminen aktiiviseen kansalaistoiminnan tukemiseen edellyttää resursointia, normatiivista ohjausta tai molempia. *Maa- ja metsätalousministeriö* puolestaan totesi, että yhteistyön vahvistamiseen tarvitaan pysyviä yhteistyörakenteita hankkeiden sijaan.

Allergia,-Iho ja Astmaliiton ja *Invalidiliiton* mukaan kuntien ja kansalaistoimijoiden kumppanuuksien avulla yhdistykset saivat tukea hallinnollisten tehtävien hoitamiseen, vapaaehtoistoiminnan organisoimiseen ja yhteistyön syventämiseen yrityssektorin kanssa. Kumppanuus hyödyttäisi myös yhdistysten keskinäistä osaamisen jakamista. *Kouvolan kaupungin* mukaan kumppanuusmallit ovat arvokkaita ja niitä tulisi evaluoida ja levittää kaikkien saataville. *Maa- ja metsätalousministeriö* totesi, että kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa tehtävän yhteistyön avulla on tärkeää varmistaa, että vapaaehtoistoiminta ja viranomaistyö tukevat toisiaan. *Valtiovarainministeriö* totesi, että parhaimmillaan kuntiin ja hyvinvointialueille voidaan rakentaa demokraattisesti toimivia ja tavoitteellisesti johdettuja kokonaisuuksia, jotka vaikuttavat palvelujen saatavuuteen ja laatuun, sekä voivat jopa johtaa kustannussäästöihin paremman tarvevastaavuuden ja yhteissuunnittelun kautta.

Lausunnonantajat tunnistavat erilaisia toimivia kumppanuuksia

Naisjärjestöjen keskusliitto esitti, että päätöksentekoon on tärkeää kehittää uusia vaikuttamisen muotoja, kuten osallistavaa budjetointia sekä kuulemisten kehittämistä saavuttavamiksi ja helpommin lähestyttäviksi. *Kangasalan kaupunki* katsoi, että tulevaisuudessa on merkityksellistä tukea osallisuuden kevyempiä rakenteita ja helpompia osallistumismahdollisuuksia. *Valtiovarainministeriö* totesi, että hyvinvointialueiden rakentamisessa ja kuntien uuden roolin etsimisessä perinteiset demokratian muodot säilyvät, samalla kun uudet osallistumisen muodot ja uudet toimijat saavat mahdollisuuksia toimia kokonaisuudessa mahdollisimman aktiivisesti mukana.

Kouvolan kaupunki korosti säännöllisten keskusteluforumien, toimintaraporttien ja yhteisten koulutusten merkitystä. *Jyväskylän kaupunki* katsoi, että kunta voi olla apuna vapaaehtoistoiminnan koulutusten järjestämisessä. *Tuusulan kunta* suositti, että alueille perustettaisiin alueelliset järjestöneuvottelukunnat, joissa kuntien, hyvinvointialueiden ja kansalaistoimijoiden tiedonvaihtoa ja yhteistyötä vahvistetaan ja kehitetään. *Siskot ja Simot ry* huomautti, että kuntien ja kansalaistoimijoiden mahdollisia yhteistyöfoorumeja on koordinoitava ja niissä on luotava hyvät paikalliset ja alueelliset vuorovaikutussuhteet. *Kouvolan kaupunki* esitti, että kuntien elinvoimaneuvonnan asiakkaiksi voitaisiin ottaa myös hyvinvointityötä tekevät yhteisöt, ja jotka kaipaavat toimintansa tukemista talouden ja hallinnon kehittämisessä.

Fingo ry ja *Hengitysliitto* nostivat erikseen esiin hyvänä kumppanuuden muotona järjestyhdys henkilön tehtävän perustamisen kuntatasolla tai vähintäänkin hyvinvointialuetasolla. *Kotkan kaupunki* katsoi, että hyvinvointialueilla tulee olla työtehtävä, johon vapaaehtoistoiminnan koordinointi selvästi kuuluu. *Kuntaliiton* mukaan yhteyshenkilön nimeäminen kunnassa on koettu hyödylliseksi. Hyvinvointikoordinaattoreiden toimenkuvaan on kuitenkin sisällytetty jo lukuisia tehtäviä, joten myös

muita ratkaisuja on hyödyllistä miettiä. *Hengitysliitto ja Invalidiliitto* nostivat esiin hyvänä kumppanuutena vanhus- ja vammaisneuvostojen asiantuntemuksen, jota tulisi hyödyntää entistä enemmän jo asioiden valmisteluvaiheessa.

Hengitysliitto, IBD ja muut suolistosairaudet ry ja *Invalidiliitto* korostivat yhdistyksille ja toimintaryhmille tarjottavien tilojen ja muun käytännön tuen merkitystä rahallisten avustusten ohella. *Siskot ja Simot ry* suositti, että julkisyhteisöjen tilojen käyttö olisi ilmaista vapaaehtoisjärjestöille. *Jyväskylän kaupunki ja Oulun kaupunki* nostivat puolestaan esiin, että kunta voi toimia kansalaistoimijoiden tiedotusapuna. Kunnat voivat esimerkiksi nostaa esille järjestöjen verkostojen tekemää ansiokasta työtä ja viestiä olemassa olevista hyvistä käytännöistä, tapaamisista ja verkostojen toiminnasta.

Hyvinvointialueiden perustamisen vaikutukset

Hengitysliitto, Jyväskylän kaupunki, Kangasalan kaupunki, Kotkan kaupunki, KYT ry, Lieksan kaupunki, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry, Satakunnan yhteisökeskus ja Suomen Latu ry kiinnittivät erityistä huomiota hyvinvointialueiden perustamiseen liittyviin näkökulmiin. *Hengitysliitto* katsoi, että kuntien on hyvinvointialueiden aloittaessa vahvistettava yhteistyötä järjestöjen ja hyvinvointialueiden kesken mahdollistaakseen ja ylläpitääkseen vireää vapaaehtoistoimintaa. Myös *Jyväskylän kaupunki* katsoi, että hyvinvointialueiden aloittaessa tulee rakentaa yhteiset toimintamallit kuntien ja hyvinvointialueen yhdyspinoilla toimivien vapaaehtoisten, yhdistysten ja järjestöjen välille. *Suomen Latu ry* korosti, että hyvinvointialueiden on tärkeää muodostaa järjestöjen kanssa samankaltaisia yhteistyö- ja kumppanuussuhteita kuin kuntien ja järjestöjen välillä on. *Kangasalan kaupunki KYT ry, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry ja Satakunnan yhteisökeskus* totesivat, että hyvinvointialueet muodostavat tulevaisuudessa tärkeän, uuden yhdyspinnan vapaaehtoistoimintaan ja siihen liittyvään koordinaatioon tulee kiinnittää erityistä huomioita.

Kotkan kaupunki katsoi, että yhteistyö vapaaehtoisasioissa tulee olla sujuvaa kuntien ja hyvinvointialueiden välillä ja päällekkäistä toimintaa tulee välttää. Erittäin tärkeänä nähdään myös avoin keskustelu esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja järjestöjen avustuksista jo hyvinvointialueiden valmisteluvaiheessa. *Lieksan kaupunki* piti tärkeänä, että hyvinvointialueiden rakenteet tehtäisiin siten, että vapaaehtoistoimintaa olisi mahdollista kehittää tulevaisuudessa kuntien lisäksi hyvinvointialueiden kanssa.

Hyvinkään kaupunki muistuttaa, että tulevilla hyvinvointialueilla kannattaakin olla tarkkana sen suhteen, ettei perinteisesti sote-toimialalle kuuluva vastuu sote- ja eläkeläisyhdistysten ja niiden puitteissa tehtävän vapaaehtoistyön tukemisesta jää roikkumaan ilmaan "ei-kenenkään-maalle" hyvinvointialueen ja peruskuntien välimaastoon. *Porin perusturva* totesi, että sen toiminnassa vapaaehtoistoimintaa on tehty pitkään myös yhteistyössä järjestöjen ja seurakunnan kanssa. Hyvinvointialueelle siirryttäessä pohdittavaksi jää, siirtyykö nykyinen vapaaehtoistoiminnan malli, vai jääkö se kunnan järjestettäväksi yhdessä kolmannen sektorin kanssa. Suuressa sote-alan muutoksessa on paljon työtä ja pelkona on se, että vapaaehtoistyön osuus jää muiden muutosten jalkoihin.

Yhdistysten keskinäinen yhteistyö

Järvenpään kaupunki, Ikäinstituutti ja Mansikka ry/OSPA-hanke kiinnittävät huomiota myös tarpeeseen lisätä alueilla yhdistysten välistä yhteistyötä. *Ikäinstituutti* totesi, että on tyypillistä, että paikalliset toimijat kilpailevat samoista jäsenistä ja samoista resursseista, ja pohti, voisiko kunta edellyttää eri sektorien tai kilpailevien toimijoiden pyrkivän yhdistymään, erityisesti jos kyse on pienistä toimijoista. *Mansikka ry/OSPA-hanke* totesi samaan asiaan liittyen, että pienet yhdistykset voisivat yhdistyä ja yhdistää voimansa ja hallinnon, mutta esteenä saattaa olla keskusjärjestön toimintakulttuuri. Usein keskusjärjestöt sitovat paikallisyhdistykset organisaationsa toimintaan, ja kun pienellä paikkakunnalla samat ihmiset toimivat

useissa yhdistyksissä ja pyörittävät niiden hallintoa erillisinä toimintoina, syö se toimintaedellytyksiä vapaaehtoiminnasta.

Esimerkkejä kunnista

Tuusulan kunta kertoi, että Tuusulassa toimivat järjestöt ja yhdistykset toivovat kunnalta laajempaa vapaaehtoiminnan koordinoitua. Kuntien rahoitusmahdollisuuksien kehittäminen sekä alueellisen yhdistysten kehittämiskeskuksen perustaminen olisivat kaivattuja kehittämistoimia. Myös yhteinen verkkopalvelu voisi toimia tietopankkina vapaaehtoiminnan tukena. *Jyväskylän kaupunki* kertoi kaupungin toimintamallista, johon on otettu mallia mm. Irlannin kansallisesta toimintamallista. Siinä vapaaehtoiminnan palvelut -VAPARI tarjoaa neuvontaa, ohjausta ja koulutusta vapaaehtoiminnasta kiinnostuneille asukkaille ja vapaaehtoimintaa organisoiville ammattilaisille sekä toimii vapaaehtoimintaa organisoivien yhteisöjen valikkoryhmän koollekutsujana. VAPARI ja alueellinen valikkoryhmä järjestävät yhdessä mm. koulutusta, seminaareja ja tapahtumia kuten vapaaehtoiminnan messut. Jyväskylän kaupunki katsoo, että vastaava vapaaehtoiminnan kansallisen rakenteen luominen edesauttaisi useiden lausuntopyyntöissä esitettyjen kysymysten ratkaisemista.

Järvenpään kaupunki kertoi tukevänsa vapaaehtoimijoiden toimintaedellytyksiä mm. suorilla toiminta- ja kohdeavustuksilla, tarjoamalla maksuttomia ja subventoituja tiloja sekä asiantuntijatukea. Alueen vapaaehtoiminnan kehittämistä tukee laajassa yhteistyössä mallinnetut Kiinnostaako vapaaehtoistyökoulutukset, jotka toteutetaan vuosittain. Kaupungin ja järjestöjen yhteistyö on moniulotteista yhteistä kehittämistyötä, tiedonjakoa ja yhteistoimintaa. Esimerkkinä uudenlaisesta vapaaehtoiminnasta voidaan mainita Järvenpäässä mallinnettu asukas- ja lähitalotoiminta. Kyseisessä mallissa taloyhtiöiden aktiiviset asukkaat toimivat yhteistyöverkostoissa mukana

Hyvinkään kaupunki kertoi vahvistavansa vapaaehtoiminnan toimintaedellytyksiä avustusten ja tilojen kautta, ja kutsumalla tahoja yhteiseen vuoropuheluun. Selkeimmät rakenteet löytyvät liikuntaseurojen sekä kulttuuriyhdistysten osalta. Paikallisten sote-yhdistysten kanssa tehtävässä yhteistyössä on vielä kehittämistä johtuen sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuun siirtymisestä kuntayhtymälle. *Kangasalan kaupunki* totesi, että sen hyvinvointityö rakentuu elinkaariajattelun mukaisesti työryhmiin, joissa kussakin on mukana järjestöjen, yrittäjien ja seurakunnan edustajia. Osallisuus on vahvasti esillä myös Kangasalan turvallisuus- ja hyvinvointisuunnitelmassa. Tarvetta on täsmentää vapaaehtoimintaa tukevia rakenteita kunnassa, sekä kiteyttää eri toimijoiden esim. vanhusneuvoston roolia yhteistyön parantamiseksi.

Lieksan kaupunki kertoi, että liikunta- ja kulttuuritoiminta perustuu pitkälle yhdistysten ja järjestöjen toimintaan ja totesi, että keskeistä on yhdistää 3. ja 4. sektorin toiminta kunnan hyväksymään hyvinvointisuunnitelmaan ja -kertomukseen. Kaupungin hyvinvointikoordinaattori toimii yhdyshenkilönä 3. ja 4. sektorin toimijoiden suuntaan, ja näistä nimetään myös vanhus- ja vammaisneuvoston jäsenet. Säännöllisesti toteutetut järjestöillat tukevat kaupungin ja yhdistysten yhteistyötä, jota tuetaan toiminta- ja kohdeavustuksilla sekä talkooavustuksilla ja tilojen tarjoamisella. Myös *Loviisan kaupungissa* tehdään laajasti yhteistyötä vapaaehtoimijoiden kanssa. Raportissa kuvatun nykytilanteen sekä haasteiden lisäksi Lieksassa on havaittu myös jonkin verran haastetta, miten tuetaan kunnan mahdollisuuksia tukea vapaaehtoimintaa, ja yhtenä haasteena on myös ollut, ettei vapaaehtoimintaa aina tunnusteta vapaaehtoiminnaksi.

Mansikka ry/OSPA-hanke toi lausunnossaan esiin kokemuksia harvaan asutun maaseudun yhteistyökuvioista, ja toteaa haasteeksi kuntien ohuet henkilöresurssit sekä taloudelliset realiteetit. Yhdistysyhteistyö on jyvitetty muun työn ohessa tehtäväksi esimerkiksi vapaa-aikasihteerille tai nuorisotyöntekijälle. Jos yhdistyksissäkään ei ole työntekijöitä, näissä kunnissa puuttuu vapaaehtoimintaa johtava ja koordinoiva henkilö. Ratkaisuja etsitään usein kehittämishankkeiden

kautta. Niiden avulla on kuitenkin vaikeaa löytää pysyvää ratkaisua vapaaehtoistoiminnan koordinoimiseen. Oman haasteensa toiminnan johtamiseen ja koordinointiin tuovat uudet hyvinvointialueet. Miten yhteys niihin rakennetaan tulevaisuudessa, jos ei ole koordinoivaa tahoa? Maaseudulla yhdistykset ja vapaaehtoiset tekevät paljon yhteistyötä kuntien sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Merkittävimmät yhteistyömuodot ovat vertaistuki, saattaminen terveystoimintoihin toiselle paikkakunnalle sekä erilaiset ikäihmisten kotihoidon epäviralliset tukipalvelut. Vaikka vapaaehtoistoiminnan kokonaiskoordinaatio puuttuu, useissa kunnissa toimijoiden yhteys sosiaali- ja terveystoimeen on ollut tiivis.

Mustasaaren kunnassa järjestöjen työssä on tällä hetkellä haasteena resurssipula, mm. toiminnan rahoitus ja henkilöresurssit. Rahoituksen saaminen yhdistyksen omalla työllä on haastavaa. Jäsentymättömässä yhteydenpidossa suhteessa kuntaan on puolestaan haasteena se, ettei se tue strukturoitua asioiden käsittelyä. Myös kokonaiskuvan saaminen järjestösektorin tekemästä kenttätöistä on haastavaa kunnalle sekä järjestöille. Mustasaaren kunta on todennut haasteiden juurisyiksi riittämättömän vuorovaikutuksen 3. sektorin ja kunnan välillä. Yhdistyksistä on otettu yhteyttä kuntaan yksittäisissä asioissa tai toisinpäin. Jatkossa on tavoitteena koota järjestöt kerran vuodessa järjestöfoorumina yhteen, jotta vuorovaikutus olisi aidosti kaksisuuntaista. Yhdistysten avustushaut ovat kuitenkin toimineet systemaattisesti. *Oulussa* elämänkaariverkostot muodostavat järjestöistä, seurakunnan ja kaupungin henkilöstöstä verkostomuotoisen rakenteen, jonka toimintaa kannattaa mahdollistaa ja tukea myös jatkossa.

Koulutusmateriaali kunnille ja hyvinvointialueille

Allergia,-Iho ja Astmaliitto, Kangasalan kaupunki, Tuusulan kunta, USKOT-foorumi ja Suomen Latu ry katsoivat lausunnoissaan, että kunnan ja kansalaisyhteiskunnan välistä yhteistyötä kuvaavalle oppaalle ja koulutusmateriaalille on olemassa tarve. *Tuusulan kunta* katsoi, että oppaan olisi hyvä avata yhteistyön yhdyspintaa ja mahdollisuuksia sekä tarjota konkreettisia työkaluja yhteistyöhön. *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* ja *Suomen Latu ry* totesivat, että kuntien viranhaltijoita tulisi kouluttaa ymmärtämään järjestöjen erittäin laaja merkitys kunnalle ja kuntalaisten hyvinvointiin. *Kangasalan kaupunki* toi puolestaan esiin oppaan tarvetta siitä näkökulmasta, että kuntien erilaiset toimintamallit haastavat tehtävälleen verkostomaista kehittämistä kunta-alalla. *USKOT-foorumi* kiinnitti huomiota siihen, että oppaassa tulisi kertoa myös eri uskonnollisista yhdyskunnista ja niiden vapaaehtoistoiminnasta.

Kuntaliitto ei suoraan ottanut kantaa oppaan tarpeeseen, mutta totesi, että kuntien päätöksenteko hyötyisi vaikuttavuusketjujen avaamisesta ja selkeämmästä vapaaehtoistoiminnan merkityksen kokonaiskuvasta. Tarpeen olisi myös pohtia, miten kuntiin luodaan uudenlaisia vapaaehtoistoimintaan toimintamalleja, ja miten hyviä toimintamalleja jaetaan kuntien käyttöön.

2.6.8 Järjestöverkostot ja neuvottelukunnat sekä valikkoryhmät

Lausunnoissa tunnistettiin järjestöverkoston ja muiden alueellisten toimijoiden merkitys alueen koordinaation kannalta, järjestöjen hankerahoitusosaamisen tukemisessa sekä erilaisten vapaaehtoistoiminnan mallien levittämisessä. Tärkeää on huolehtia, että mainituilla toimijoilla on yhdyspinnat mm. hyvinvointialueisiin.

Allergia,-Iho ja Astmaliitto, Hengitysliitto, Vuolle Settlementti ry ja Suomen Latu ry nostivat esiin verkostojärjestöjen merkityksen alueen koordinaation ja järjestökentän erilaisen tukemisen kannalta. *Vuolle Settlementti ry ja Suomen Latu ry* katsoivat, että järjestöverkostoilla voisi olla roolia hankerahoituksen etsimisessä ja hakemusten laatimisen tukemisessa. *Allergia,-Iho ja Astmaliitto* ja *Hengitysliitto* nostivat esiin, että esimerkiksi tuetun vapaaehtoistoiminnan kehittäminen paikallistasolla vaatii tukea esimerkiksi järjestöverkoston avulla.

Oulun kaupunki toi esiin, että yhteys hyvinvointialueisiin ja niissä muodostuviin järjestöverkostoihin, rakenteisiin ja malleihin lisää mahdollisuuksia ja yhdyspintoja vapaaehtoistoiminnan tukemiseen ja toisaalta

tietoisuuden lisäämiseen alueellisesti hyvistä käytännöistä. *Lieksan kaupunki* totesi, että vapaaehtoistoiminnassa mukana olevia 3. ja 4. sektorin toimijoita on monenlaisia ja niiden koostumus ja koko vaihtelevat alueellisesti. Kattojärjestöjen tuella ja roolilla on monesti hyvin keskeinen rooli siinä, että paikalliset toimijat saavat sieltä tukea. Harvaan asuttujen alueiden kannalta tällaisia toimijoita ovat mm. Suomen kylät ry ja Maaseudun sivistysliitto, joiden toiminnan ja tekemisen tukemiseen sekä kohdentamiseen olisi tulevaisuudessa kiinnitettävä erityistä huomiota

Jyväskylän kaupunki toi esimerkkinä esiin yhteistyön kaupungin ja alueellisen järjestöverkoston välillä. Kaupungin vapaaehtoistoiminnan palvelujen toimipiste sijaitsee alueellisen järjestöverkoston, Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry:n tiloissa. Kaupunki ja KYT ry toimivat yhteistyössä myös paikallisen valikkoryhmän toiminnan kautta. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö* toi puolestaan esiin, että vapaaehtoistoiminnalle tulisi perustaa laaja-alainen etujärjestö, jotta laaja-alaisen edunvalvonnan ongelma voitaisiin poistaa. Tämä voitaisiin toteuttaa yrittäjillä käytössä olevan mallin mukaisesti. Edunvalvontaorganisaatio keskittyisi kaikille yhteiseen hallinnolliseen tukeen, kun taas järjestöjen välisen sisällöllisen yhteistyön olisi hyvä sisältää sekä samankaltaisten järjestöjen keskinäistä valmistelua että sektorirajat ylittävää yhteistyötä.